

Evaluace programů zacházení s odsouzenými

Bc. Martin Müller

Diplomová práce
2014

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Martin MÜLLER**
Osobní číslo: **H128179**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Evaluace programů zacházení s odsouzenými**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálech IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- vězeňství ČR před a po roce 1989;
- současné vězeňství ČR, strukturu;
- na specifika programu zacházení s odsouzenými;
- na využití programu se zacházením ve Vazební věznici a Ústavu pro zabezpečení výkonu detence v Brně

Součástí práce bude empirické šetření event. realizovaný výzkum (kvantitativní, kvalitativní, smíšený) zaměřený na zjištění vztahu (věkové, vzdělanostní....) sociální skupiny k ochraně životního prostředí.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAJCURA, L. Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody. 1.vyd. Praha: Grada, 1999.

MALÁ, D. Vězeňství po česku. Tišnov: SURSUM, 2003.

MAŇÁK, J. a kol.: Kapitoly z metodologie pedagogiky. Brno: Masarykova univerzita, 1994.

MAŘÁDEK, V. Výkladový slovník penologie, 1.vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2003.

NEDOROST, L. Vězeňství a správa vězeňství v ČR. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita 1995.

SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007.

SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie. II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězněnými. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007.

UHLÍK, J. Historie věznění a vězeňství v Čechách. Praha: Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR, 2006.

UHLÍK, J. F. J. Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. století. 1. vyd. Praha: Vězeňská služba ČR, 1997.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.**
Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2012**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2014**

V Brně dne 30. listopadu 2012

prof. PhDr. Pavel Můhlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

MARTIN MÜLLER

Jméno, příjmení studenta

Podpis

V Brně 13. 3. 2014

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Cílem diplomové práce „Evaluace program zacházení s odsouzenými“ je posouzení efektivitu a účelnosti u užívaných programů zacházení. V první části této práce se autor zabývá historickým vývojem vězeňství na území českého státu až po současnou podobu Vězeňské služby České republiky. Významná část teoretických východisek se soustřeďuje na programy zacházení. Stěžejní část práce tvoří dotazníkové šetření na téma současné podoby programů zacházení s odsouzenými. V závěru autor shrnuje získané poznatky o kvalitativních stránkách nabídky programů a zjištění, že programy slouží svému účelu. Nicméně od účelu posílení resocializace u odsouzených se tento přesunul k účelu zachování bezkonfliktního chování odsouzených přímo při výkonu trestu.

Klíčová slova:

Programy zacházení, Vězeňská služba, věznice, trest, odsouzený, dozor, dohled, dotazník, výzkum.

ABSTRACT

The aim of the submitted thesis „Evaluation of the treatment program within prisoners“ is to assess the efficiency and effectiveness of programs used for treatment. In the first part of this paper author applies to the historical development of the prison system on the Czech state region up to the current form of Czech Republic Prison service. The significant part of the theoretical background is focused on treatment programs itself. The crucial part consists of a survey on the current form of treatment programs with offenders. In conclusion the author summarizes the findings of the qualitative features of program offer and finding, that programs serve their purpose. However, since the purpose of strengthening the resocialization of convicts moved to the function of preservation of non-conflict behavior sentenced directly at the prison.

Keywords:

Treatment program, prison service, jail, punishment, convicted, surveillance, supervision, questionnaire, survey.

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Miloslavovi Jůzlovi, PhD., za vstřícný a trpělivý přístup a za velmi přínosnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce. Rovněž bych rád poděkoval plk. Mgr. Milanu Brendlovi, za umožnění odborného výzkumu ve Vazební věznici a ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno. Své přítelkyni a rodině za podporu, trpělivost a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé diplomové práce. Velmi si toho cením. Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	3
I. TEORETICKÁ ČÁST	5
1 VĚZEŇSTVÍ ČR A EVROPY	6
1.1 HISTORIE VĚZEŇSTVÍ A TRESTÁNÍ NA NAŠEM ÚZEMÍ.....	6
1.2 VÝVOJ ČESKOSLOVENSKÉHO VĚZEŇSTVÍ OD ROKU 1918	10
1.3 ČESKOSLOVENSKÉ VĚZEŇSTVÍ PO II. SVĚTOVÉ VÁLCE	11
1.4 ČESKOSLOVENSKÉ VĚZEŇSTVÍ PO ROCE 1989.....	12
2 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY	13
2.1 ÚKOLY VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČESKÉ REPUBLIKY	14
2.2 ORGANIZAČNÍ JEDNOTKY VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR.....	16
2.3 TYPY VĚZEŇSKÝCH ZAŘÍZENÍ	17
2.4 MEZINÁRODNÍ ÚMLUVY O ZACHÁZENÍ S VĚZNĚNÝMI OSOBAMI	20
2.4.1 Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězněnými	20
2.4.2 Evropská vězeňská pravidla.....	21
3 POJETÍ TRESTU A TRESTÁNÍ	23
3.1 TEORIE FUNKCÍ TRESTÁNÍ	24
3.2 ÚČEL TRESTU	26
3.3 DIFERENCIACE ODSOUZENÝCH VE VÝKONU TRESTU	27
4 PROGRAMY ZACHÁZENÍ S ODSOUZENÝMI	30
4.1 OKRUHY PROGRAMŮ ZACHÁZENÍ	32
4.2 ZACHÁZENÍ SE SPECIFICKÝMI SKUPINAMI VĚZŇŮ.....	34
4.3 SOUČASNÁ PRÁCE VĚZNIC S ODSOUZENÝMI	36
4.4 VYBRANÉ ODBORNÉ ZACHÁZENÍ S ODSOUZENÝMI.....	38
II. PRAKTICKÁ ČÁST	40
5 VÝZKUM	41

5.1	ROZBOR DOTAZNÍKU	41
5.2	HLAVNÍ CÍL VÝZKUMU	42
5.3	METODOLOGIE VÝZKUMU	42
5.4	CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY DOTAZNÍKU	44
5.5	ANALÝZA VÝSLEDKŮ, VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.	44
	ZÁVĚR	54
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	59
	SEZNAM GRAFŮ	60
	SEZNAM PŘÍLOH.....	61

ÚVOD

Diplomovou práci, která se zabývá problematikou vězeňství a tématem programů zacházení s odsouzenými, jsem si zvolil, protože pracuji jako příslušník vězeňské služby ve Vazební věznici a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno. Rád bych této specifické oblasti více porozuměl a využil tak znalosti získané prostudováním odborné literatury a vypracováním diplomové práce při každodenní práci s obviněnými a odsouzenými. Vzhledem k rozsáhlosti zvoleného tématu, bude práce rozdělena na více celků, které budou v kontextech a budou spolu souviset. Diplomová práce bude rozdělena na část teoretickou a praktickou.

Teoretická část je rozdělena na čtyři celky. V prvním se zabývám počátky vězeňství na našem území. Poté trestáním v Československu před rokem 1989 a jeho vývojem po roce 1989 až po současnost. Chronologickým řazením těchto mezníků české historie, je zřetelně vidět postupná modernizace vězeňství a celková humanizace společnosti. Následující část práce je zaměřena na Vězeňskou službu České republiky (dále jen ČR), její organizační strukturu a proces nástupu odsouzených do výkonu trestu odnětí svobody. Zde jsem v některých případech čerpal přímo ze zákonů a praktických zkušeností nabytých při mém zaměstnání, ostatně jako po zbytek mé práce. Zahrnul jsem také kapitola týkající se Mezinárodních úmluv o zacházení s vězňnými osobami. Právě těmito úmluvami se Vězeňská služba ČR váže a dbá na jejich dodržování v rámci své činnosti. Mimo jiné sem patří mnou uvedené Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězňnými osobami a Evropská vězeňská pravidla. Dále jsem uvedl hlavní zásady a princip Evropských vězeňských pravidel.

Samostatná kapitola je věnována pojetí trestu, teoriím funkce trestu a diferenciaci odsouzených. Tato část práce nahlíží na problematiku z více psychologického hlediska. Závěr teoretické části se věnuje samotnému programu zacházení s odsouzenými.

V rámci práce se zaměřím na výzkum zejména ve Vazební věznici a Ústavu pro zabezpečování detenci Brno, kde mohu na eskortním oddělení do výzkumu zahrnout i odsouzené z jiných věznic. Základem pro praktickou část práce tvoří dotazníkové šetření zaměřené na evaluaci programů zacházení v těchto zařízeních.

CÍL DIPLOMOVÉ PRÁCE

Cílem této diplomové práce je analýza a evaluace programu zacházení s odsouzenými ve zkoumaných vězeňských zařízeních. Jako hlavní cíl jsem si stanovil posouzení efektivity v současnosti užívaných programů zacházení na základě provedeného dotazníkového šetření mezi odsouzenými. Jakým způsobem je tvořen a realizován program zacházení ve Vazební věznici a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno. Výsledkem mého snažení je potvrdit, či naopak vyvrátit hypotézu, že odsouzení využívají programy zacházení jen pro jejich prospěch ve smyslu krácení volného času. Je tomu vážně tak a finance státu jsou vkládány do zajištění volnočasových aktivit trestaných? Nebo jsou tyto programy prostředkem pomoci v reintegraci odsouzených do společenského života po výkonu trestu odnětí svobody.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VĚZEŇSTVÍ ČR A EVROPY

S vývojem lidské společnosti, a proměnami v oblasti trestního práva se mění i pojetí trestu. Způsoby trestání a reakce státu jsou vyjádřeny prostředky a opatřeními, které mají represivní funkci. Postoj k pachatelům trestných činů odráží kulturní a ekonomickou úroveň dané společnosti a také vztah celé společnosti k občanským právům.

„V historickém vývoji společnosti a její trestněprávní praxi se pojetí účelu trestu proměňuje a nově koncipuje v závislosti na úrovni právního vědomí, zastávaných sociálních hodnotách, reflexi člověka a převládajících filosofických směrech.“¹

V oblasti trestání vidíme s historickým vývojem postupnou humanizaci. V dřívější době starověku se běžně užívaly tělesné tresty, otroctví, nebo tresty smrti. Hlavním principem spravedlnosti té doby byla myšlenka odplaty a jejím cílem bylo způsobit pachateli utrpení za čin, který spáchal. Tento přístup se nazývá absolutní teorie vnímání trestu. (ČERNÍKOVÁ, 2008 s. 24)

1.1 Historie vězeňství a trestání na našem území

Rozvoj českého vězeňství můžeme spojit se vznikem českého státu, jež se datuje do 10. století našeho letopočtu. Vězeňství prošlo a stále prochází neustálým vývojem. Ten se odráží od trestního práva a postoje české společnosti vůči pachatelům trestných činů. Základní myšlenky práva se zastávaly především církve a samotného státu. V této době sloužil trest smrti jako univerzální trest, jako prostředek represe a odplaty. Spolu s ním byly hojně uplatňovány i mrzačící tresty, pokuty, nebo trest ztráty cti. Platila také jistá forma vyloučení jedince ze společnosti, podobná starověkému vyhnanství - institut psance. Osoba prohlášená za psance neměla nárok na důležité životní prostředky a nikdo ze společnosti ji nesměl poskytnout ochranu a podporu.

V případech, kdy chyběly dostatečné důkazní materiály, se na našem území také užívaly boží soudy tzv. ordály, patřící mezi iracionální důkazní prostředky, protože se na jejich

¹ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008 s. 24

výkonu podíleli především duchovní hodnostáři a rozhodnout o vině či nevině souzeného měl bůh.

Ordály existovaly v různých formách. Například při ordálu vodou se obviněný házel svázaný do vody a při ordálu rozžhaveným železem byl podezřelý pálen, či musel rozžhavený kov nést na určitou vzdálenost. Tyto metody byly velice kruté, bolestivé a z dnešního pohledu měly nesmyslný a nelogický význam pro objasnění zločinu.

„V předhusitské době jsou některé delikty považovány již za porušení obecných zájmů a jejich postih přejímá stát ve snaze o zajištění své stability a autority. V letech husitské revoluce došlo k podstatnému omezení trestu smrti, a zazněly dokonce názory na jeho úplné odstranění.“²

Kvůli nedostatku vybudovaných zařízení pro zabezpečení výkonu tohoto trestu, se trest odnětí svobody téměř nepoužíval. Jeho výkon byl již v těchto dobách velmi nákladný. První vybudované prostory byly zřizovány v systémech župních hradů. Zde bylo umožněno držení osob, avšak ještě nemělo charakter trestu odnětí svobody. Jednalo se o vazbu před exekucí, o popravu hladem nebo o politickou internaci osob vyššího stavu. Podobná forma prostor k zajištění pachatelů trestných činů se budovala i ve sklepeních městských radnic. Ty však nesplňovaly příliš kvalitní a důstojné podmínky. Trestaní zde byli bez řádné diferenciacce, docházelo k šíření nemocí kvůli absenci řádné lékařské péče a často docházelo k úmrtí vězněných osob. (RASZKOVÁ a HOFERKOVÁ, 2013 s. 18)

Až v polovině 16. století trest odnětí svobody již nabývá širšího uplatnění. Existenci prvních vězení v českých zemích dokládají městská práva Koldínova (1579). Z nich se můžeme například dozvědět, že systém vězení byl různý. Formu jakou odnětí svobody nabývalo, ovlivňovala například příslušnost pachatele ke stavu a závažnost jeho provinění. Podle zřizovatelů lze v této době vězení rozčlenit na vězení církevní, vězení hradní, vězení vojenská a vězení panská. (ČERNÍKOVÁ, 2008 s. 32)

² FRANCEK, Jindřich a WOHLISCHLAGER, Leopold. Zločin a trest v českých dějinách. 3 vyd. Praha: Rybka Publishers, 2002, s. 32

Dle Popelky patřila mezi nejstarší vězení:

- a) **Zeměpanská** (995-1627) – sloužila nejčastěji jako zajišťovací a trestní vazba pro šlechtice (nacházeli se tu i poddani), nacházela se ve sklepeních a kobkách či ve věžích, probíhala zde již diferenciací odsouzených – poddani od šlechticů, ale i šlechta navzájem,
- b) **Církevní** (1222-1781) – měla úlohu jako zajišťovací a trestní vazba církevních osob či žen šlechtického původu v ženských kláštorech, diferenciací dle pohlaví, věku a původu (jednotliví kněží, řeholníci a šlechtičny),
- c) **Stavovská** (1253 – 1850) – tato vězení sloužila pro šlechtice a byl zde zaveden jednotný způsob zacházení s vězni (bez výhod).
- d) **Vrchnostenská** (1627 – 1849) – zde byli umístěni poddani z příslušných panství a velkostatků, teprve od roku 1803 se oddělovali muži od žen,
- e) **Městská** (1287 – 1850) – sloužila jako vyšetřovací a zajišťovací vazba pro měšťany a poddané z okolí panství, diferenciací byla dle původu a majetku a vězni byli umístěni do nadzemních cel (předních vězení), kobek a sklepů (zadních vězení).³

Období Osvícenství ve vězeňství

K výraznému rozvoji trestního práva dochází v období stavovské monarchie. Odpovědnost za činnost ve stíhání a trestání pachatelů trestných činů se začíná přesouvat od církve na stát. S tímto přesunem pravomocí a povinností je spojen i vznik norem pro ochranu jeho právního řádu. I v této době byl však stále často uplatňován mimosoudní postih pachatele, jelikož ucelený systém trestů jako takových i nadále neexistoval.

„Vedle finančních trestů se užívalo i trestů tělesných, odnětí svobody a nucených prací, které se rozšířily zejména v 17. a 18. Století. Doplnovaly je tresty majetkové (pokuty, konfiskace) a tresty zneuctující (praníř, cejchování na tváři či rameni, prohlášení za psance).“⁴

V druhé polovině 18. století získává trestní právo oficiálnější formu. Roku 1768 navazuje na dolnorakouský trestní zákoník (Constitutio criminalis Ferdinanda) Tereziánský

³ POPELKA, Jiří. Penologie. Díl první. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, s. 25.

⁴ FRANCEK, Jindřich a WOHLSCHLAGER, Leopold. Zločin a trest v českých dějinách. 3. vydání. Praha: Rybka Publishers, 2002, s. 32.

zákoník. Přerušuje tak vývoj českého trestního práva v jeho dřívější podobě. Josef Sonnenfels, osobní rádce Marie Terezie, se značně podílel na vzniku samotného zákoníku. Ovlivnil ho významným spisem o odstranění mučení vydaným v roce 1775. Další v řadě byl pak roku 1787 Všeobecný zákoník o zločinech a trestech, který vydal Josef II. Tím nastává nová cesta humanizace v trestním právu. Objevuje se úměrnost mezi nebezpečností trestného činu a trestem, což odráží zásadu proporcionality a zákonitosti. Trestné činy se řadí podle společenské nebezpečnosti. Formulují se další právní zásady. Mezi hlavní patří, žádný zločin bez zákona a žádný trest bez zákona. V 18. století se také dále objevují snahy o kvalitnější zacházení s odsouzenými, zdravotnická služba a pracovní výchova, které byly poskytovány během výkonu trestu odnětí svobody. (RASZKOVÁ a HOFERKOVÁ, 2013 str. 21)

Inovací této doby je zavedení trojstupňového systému výkonu trestu odnětí svobody, nabývající následujících podob:

***Těžký žalář** – byl určen pro nejtěžší zločince, ale také pro politické odpůrce monarchie. Odsouzení byli umístěni v pološerých celách bez přístupu denního světla, dostávali jen vodu a chléb a byli v pase přikováni ke zdi. V našich zemích byl takovým vězením Špilberk.*

***Tuhé vězení** – zde byli vězněni recidivisté, kteří spáchali méně závažné trestné činy. Vězni měli sice na nohách okovy, ale strava byla bohatší než v těžkém žaláři a cely byly osvětleny.*

***Obyčejné vězení** - sloužilo pro odsouzené ke krátkým trestům Vězni nebyli v okovech, denně dostávali teplou stravu včetně masa a mohli přijímat návštěvy příbuzných. Většina těchto věznic byla přímo v budovách soudů.*⁵

Z důvodu vysokých nákladů na zajišťování odsouzených ve vazbě pro výkon trestu se až do 18. století vězení užívala pouze do doby rozsudku. Až později se tyto prostory začínají užívat i pro výkon odnětí svobody.

„Zatímco měšťanské vězení, zřízené v radnici nebo v městské věži pro dlužníky, bylo docela pohodlné, tužší režim vládl v šatlavě vybavené nástroji k zostření vazby. Nebezpeční vězni

⁵ MEZNÍK, Jiří., KALIVODOVÁ, Věra., KUČHTA, Josef. *Základy penologie*1. vydání Brno Masarykova univerzita 1995. s. 17.

*byli soustředováni v nejtěžším vězení v podzemí, ve sklepení radnice nebo v jiných neútulných místech.*⁶

Významnou osobností českého vězeňství této doby byl František Josef Řezáč (6. 1. 1819 - 25. 12. 1879). Mimo kněžskou činnost, kterou vykonával na faře sv. Václava při pražské zemské věznici, byl také pedagog a vlastenec. Ve vězeňském prostředí se věnoval mnohým činnostem spojených s jeho službou. Vzdělával odsouzené, dokázal je vyslechnout a dát radu, hodnotil jejich chování při výkonu trestu, mohl podat návrh na udělení milosti. V roce 1848 se účastnil revoluce. To vedlo k jeho týdennímu vězení, kde poznal život za mřížemi. Špatné hygienické podmínky, nedostatečná strava, špatné zacházení ze strany personálu a jiné. Tyto prožité skutečnosti ho vedly ke snaze o zlepšení podmínek vězněných osob. Zastával názor, že pro nápravu a předcházení zločinům, je důležitá výchova a vzdělání. (SOCHŮREK, 2007, s. 28)

F. J. Řezáč je právem považován za nestora české penologie.⁷ Jeho dílo Vězeňství v posavadních způsobech se v polovině 19. století stává podkladem pro vězeňskou výchovu a sociální práci v českém státě. Kromě pokládání teoretických základů se však Řezáč věnoval i výchově v praxi. Jako učitel tento kaplan působí v první státní věznici (Svatováclavská trestnice, založena r. 1823), v níž prvně dochází k diferenciaci vězněných osob (oddělení mužů, žen a mladistvých a více od méně narušených jedinců).

1.2 Vývoj Československého vězeňství od roku 1918

Po ukončení I. světové války roku 1918, vzniká stát Československá republika. Systém trestnic, věznic, donucovacích pracoven a polepšoven přejímá z rakousko-uherské monarchie. Tato zařízení však byla značně zastaralá a v řadě případů nevyhovovala potřebám pro zacházení s vězněnými osobami. Bylo třeba značné modernizace nejen budov, ale samotné činnosti vězeňství. Po roce 1918 se ve vězeňství rozšiřuje také množství pracujícího personálu, kdy se již nejednalo jen o dozorce a strážce vězněných

⁶ FRANCEK, Jindřich a WOHLSCHLAGER, Leopold. *Zločin a trest v českých dějinách*. 3. vydání. Praha: Rybka Publishers, 2002, s. 40.

⁷ Penologie – Jedná se o vědní obor zabývající se výkonem trestu, trestání a jeho účincích. Zkoumá také různá nařízení k výkonu trestu.

osob. Významným způsobem se na zacházení s vězni podíleli učitelé, duchovní i lékaři. Výraznou osobností této doby je ministerský rada JUDr. Emil Lány. Roku 1920 byl na Ministerstvu spravedlnosti pověřen organizací a správou vězeňství. Jeho přínos spočíval především ve zkušenostech získaných na studijních cestách po evropských vězeňských zařízeních. Zkušenosti tak mohl uplatňovat v praxi a tím přispívat k modernizaci tohoto oboru v Československu. Mezi některé příklady, které vedly ke zlepšení podmínek pro vězněné osoby, byl zájem státu o vzdělání vězňů, jichž značná část byla negramotných. Státem podporované vzdělávání vedlo k jejich lepší adaptaci do běžného života a snížení recidivy. Dále se JUDr. Lány ve svém spise z roku 1930 zmiňuje o nekvalitním a nedostatečném stravování v zařízeních pro výkon trestu. Právě potřeby a nedostatky výkonu trestu, byly hlavními tématy vězeňské konference, která probíhala v srpnu 1930 v Praze. Při této události byly navrženy mnohé reformy v této oblasti. Převážně směřovaly k mravní, sociální a hospodářsko-administrativní působnosti. Věznice v této době byly přeplněné a vězněné osoby trávily čas ve velkých skupinách. To vedlo k narušování bezpečnosti a celkovému úpadku morálky a kázně. (RASZKOVÁ a HOFERKOVÁ, 2013 str. 25-26)

1.3 Československé vězeňství po II. světové válce

Nastává období komunismu v Československu. Mezi lety 1948 až 1964 takzvaná doba třídní msty, kdy se vězeňství zneužívalo k potrestání politických odpůrců režimu. Po vítězství KSČ v únorovém převratu a nastolení vlády jedné strany, nastává velmi temné období českého vězeňství. Současná VSČR se musí dodnes potýkat s neblahou minulostí, a dát najevo společnosti svůj pokrok a moderní postoj k této problematice.

Po roce 1948 bylo možné v Československu pozorovat snahu přiblížit se sovětskému vzoru. To platilo i ve vězeňství, které spadalo pod Ministerstvo národní bezpečnosti. Odsouzení byli bráni jako levná pracovní síla v těžkém průmyslu. Mimo věznic byly zřízeny i pracovní tábory právě pro tyto účely. Tábory nucených prací se stavěly záměrně blízko nalezišť nerostných surovin. Reforma vězeňství nastává po roce 1957, kdy OSN vydalo standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni. Byla to základní norma pro země západní Evropy, Kanadu a USA. V Československé socialistické republice byl vydán zákon o výkonu trestu odnětí svobody č.59/1965 Sb. Tento zákon měl být reakcí na modernizaci podmínek pro odsouzené. K dalším významným změnám dochází po

sametové revoluci roku 1989, kdy se zhroutil komunistický režim. Československo se tak stalo demokratickým státem. (RASZKOVÁ a HOFERKOVÁ, 2013 str. 30)

1.4 Československé vězeňství po roce 1989

K první velké krizi v Československém vězeňství došlo v roce 1990. Byla vyhlášena amnestie prezidenta Václava Havla. Z celkového počtu 31 000 odsouzených bylo na svobodu propuštěno 23 260 osob. Tím nastalo obrovské propouštění, které trvalo několik týdnů. Vězni, na které se amnestie nevztahovala, se v řadě věznic domáhali propuštění a dopouštěli se vzpour. Největší a nejznámější novodobá vězeňská vzpoura propukla 15. 3. 1990 v Leopoldově, na území dnešní Slovenské republiky. (RASZKOVÁ a HOFERKOVÁ, 2013 str. 32.)

„Etapy transformace českého vězeňství po roce 1989:

1. *Rok 1990 znamenal rozchod s minulostí a snahou zmapovat současný reálný stav českého vězeňství (bylo shledáno mnoho nedostatků).*
2. *V roce 1991 je vypracována Koncepce rozvoje českého vězeňství, dochází k formulaci cílů a postupů. Došlo k vytvoření moderního vězeňského systému, který má zakotvení v sociální péči a v represivním orgánu státní moci.*
3. *V roce 1992 dochází k humanizaci vězeňství spočívající především v:*
 - *uznání vězňů jako občanů a v neponižování jejich důstojnosti,*
 - *zabezpečení vhodných materiálních podmínek života vězňů,*
 - *garanci základních práv a svobod vězňů,*
 - *modernizaci vězeňských zařízení a jejich vybavení,*
 - *vytvoření systému zacházení s odsouzenými,*
 - *profesním zkvalitnění personálu.*
4. *V roce 1993 dochází k přepracování zákonů týkajících se výkonu trestu a výkonu vazby.*⁸

⁸ RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I.* nakladatelství: Gaudeamus. Univerzita Hradec Králové, 2013, s. 34

Současné vězeňství České Republiky

V době svého vzniku roku 1993 přijímá Česká republika závazek o rozvíjení svého vězeňského systému v duchu doporučení Evropských vězeňských pravidel. Vzniká zákon o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky č. 555/1992 Sb. Nová legislativa zajišťuje prvky humanizace a respektování základních lidských práv. Ctí se osobní důstojnost a zlepšují se materiální podmínky ve věznicích. To vede k úpravám a modernizaci výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody.

„Humanizace vězeňství znamená vytvořit vhodný funkční legislativní rámec pro uplatňování práv a svobod vězňů na jedné straně a pro naplňování účelu výkonu vazby a výkonu trestu na straně druhé, včetně jejich korektivních mechanismů přístupných kontrole tak, aby nemohla být uplatňována libovůle či zlovůle.“⁹

2 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

Vězeňská služba České republiky je ozbrojený bezpečnostní sbor. Upravuje ji zákon č.555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky. Je rozdělena do čtyř organizačních jednotek. Nejvyšší nadřazenou jednotkou, která ostatní kontroluje a řídí je Generální ředitelství. Rovněž plní úkoly společné všem ostatním jednotkám. Těmito jednotkami se rozumí vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence a Institut vzdělávání VSČR. Ministr spravedlnosti jmenuje a odvolává generálního ředitele Vězeňské služby, který za činnost Vězeňské služby České republiky odpovídá. V současné době je generálním ředitelem brigádní generál Mgr. Petr Dohnal.(zákon č.555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky.)

Dle Sochůrka *„vězeňská služba ČR zajišťuje výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a v rozsahu stanoveném zákonem ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnostech státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti ČR.“¹⁰*

⁹ ČERNÍKOVÁ, Vratislava, SEDLÁČEK, Vojtěch, Základy penologie pro policisty. 1. vydání, Praha, Policejní akademie, 2002, s. 44

¹⁰ SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie II*. Technická univerzita v Liberci, Fakulta pedagogická, 2007, s. 6

2.1 Úkoly Vězeňské služby České republiky

Mezi zásadní úkoly Vězeňské služby patří vězeňská a justiční stráž, správní služba, Institut vzdělávání a pověřené orgány Vězeňské služby.

Vězeňská stráž zajišťuje samotnou činnost a provoz vězeňských zařízení. Například střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody. Dále střeží vazební věznice a věznice pro místní výkon trestu. V uvedených místech zajišťuje stanovený pořádek a dbá na dodržování lidských práv.

Justiční stráž soustředí svou činnost v budovách soudů, státních zastupitelství a jiných místech činnosti soudů, nebo ministerstva spravedlnosti České republiky. Zde zajišťuje pořádek a bezpečnost. Zajišťuje bezpečnost výkonu pravomocí soudů a státních zastupitelství, v rozsahu stanoveném zákonem.

Správní služba zabezpečuje organizační, výchovnou, ekonomickou a další odbornou činnost.

Rozhoduje ve správním řízení podle všeobecně platných právních předpisů.

Pověřené orgány figurují jako policejní orgán v řízení o trestných činech v řadách příslušníků vězeňské služby. (zákon č.555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky)

Zákon č.555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky upravuje základní úkoly vězeňské služby následovně:

a) *„spravuje a střeží vazební věznice a věznice a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody,*

b) *střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody,*

c) *prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění,*

- d) provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky při výkonu vazby a při výkonu trestu odnětí svobody,
- e) zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v jiných místech jejich činnosti a v rozsahu stanoveném tímto zákonem zajišťuje pořádek a bezpečnost při výkonu pravomoci soudů a státních zastupitelství,
- f) vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody,
- g) provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, případně i osob ve výkonu vazby,
- h) vede evidenci osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky,
- i) plní úkoly, které pro ni vyplývají z vyhlášených mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána,
- j) zabezpečuje vzdělávání příslušníků Vězeňské služby a občanských zaměstnanců Vězeňské služby, které provádí Institut vzdělávání, a vzdělávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, které provádí Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby,
- k) poskytuje zdravotní péči osobám ve výkonu vazby, osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, příslušníkům a občanským zaměstnancům Vězeňské služby; v případě potřeby zabezpečuje specializovanou zdravotní péči v mimo vězeňských zdravotnických zařízeních,
- l) prošetřuje vlastními pověřenými orgány trestnou činnost příslušníků; ve spolupráci s Policií České republiky se podílí na předcházení a odhalování trestné činnosti osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody.¹¹

¹¹Zákon České národní rady č.555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky

2.2 Organizační jednotky Vězeňské služby ČR

Organizační jednotky VSČR se člení na:

- Generální ředitelství
- Vazební věznice
- Věznice
- Institut vzdělávání Vězeňské služby České republiky
- Střední odborné učiliště (škola pro osoby ve výkonu trestu)
- Zotavovny Vězeňské služby

Generální ředitelství je odborným orgánem, který řídí a kontroluje VSČR pro plnění úkolů v oblasti státní správy vězeňství. Organizační, kontrolní, řídicí a metodickou činností zajišťuje, aby jednotlivé organizační jednotky Vězeňské služby ČR mohly plnit úkoly vyplývající ze zákonů a dalších právních předpisů.

Vazební věznice je ústavem, zajišťujícím obviněné osoby pro účely trestního řízení. Existují-li vazební důvody, pokud z jednání obviněného vyplývá důvodná obava, že uprchne, nebo se bude skrývat, či jiným způsobem mařit snahy orgánů činných v trestním řízení. Obviněného je pak nutné pro účely trestního řízení zajistit a soud vydá nařízení o vzetí do vazby. Ta je vykonávána v souladu se zákonem č.293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů. Vazební věznice zajišťují, aby vazba plnila zákonem stanovený účel. Generální ředitel má oprávnění určit, ve kterých věznicích lze zajišťovat též výkon trestu odnětí svobody. Odsouzení v těchto věznicích se často spolupodílí na chodu vazebních věznic, v rámci pracovního zařazení programů zacházení. Například vykonávají údržbovou činnost, vaří, nebo uklízí.

Věznice plní účel trestu odnětí svobody dle zákona č.169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. Ve věznicích je dbáno na vykonávání trestu v souladu se zákonem. Zabezpečuje také úkoly, které v souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody ukládají platné právní a vnitřní předpisy. V rámci věznic jsou zřízeny také vězeňské nemocnice v Praze a Brně. V brněnské vazební věznici je při nemocnici vybudován psychiatrický pavilon a ústav pro výkon zabezpečovací detence.

Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR

Vzdělávací zařízení a organizační jednotka Vězeňské služby České republiky má celorepublikovou působnost. Školí se zde příslušníci a občanskí zaměstnanci z celé České republiky. Zvyšuje se tak jejich odborná úroveň a během celého jejich profesního života jim umožňuje další rozvoj odborných kompetencí. Spolupracuje v součinnosti s řediteli organizačních jednotek. Zajišťuje odbornou úroveň školení a výcviku pro výkon služby nebo práce, v souladu s koncepcí vzdělávání a programem celoživotního vzdělávání. Organizuje základní profesní přípravu, specializační kurzy a jiné formy odborného výcviku. Plní také roli poskytovatele vzdělávání v oblasti mezioborové a meziresortní spolupráce.

Střední odborné učiliště je školou zřízenou pro osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, jež se zabývá vzděláváním odsouzených v rozsahu středního odborného učiliště. V jednotlivých věznicích se také v rámci programů zacházení se na vzdělávání podílejí pedagogové a vychovatelé. Může se jednat o speciální jazykové kurzy, dokončení základního vzdělání, nebo formu spolupráce s vysokými školami na diferenčním studiu vysoké školy. (SOCHŮREK, 2007, s. 7,8)

2.3 Typy vězeňských zařízení

Vězeňská zařízení jsou především samotné objekty sloužící k výkonu vazby, trestu odnětí svobody, nebo výkonu zabezpečovací detence. Řadíme sem organizaci služeb zajišťující zacházení s vězněnými osobami. Věznice členíme podle způsobu vnějšího střežení a druhu zajištění bezpečnosti do čtyř základních typů:

- a) s dohledem,
- b) s dozorem,
- c) s ostrahou,
- d) se zvýšenou ostrahou. (Zákon č.169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody)

Věznice s dohledem. Do věznice typu A se dle zákona umísťují odsouzení, kterým byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a kteří dosud nebyli ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. Pohyb odsouzených v těchto věznicích je bez omezení a doprovodu zaměstnanců věznice. V rámci pracovního zařazení mohou pracovat mimo objekty věznice na nestřeženém pracovišti. Návštěvy se zde umožňují bez dozoru zaměstnanců. Ředitel je

oprávněn, jednou za dva týdny povolit odsouzenému dočasné opuštění věznice na 24 hodin. (Sochůrek, 2007, s. 38)

Do **věznice s dozorem**, rovněž označované jako typ B, jsou umísťováni pachatelé úmyslných trestných činů, ve výměře nepřevyšující dva roky. Musí jít také o „prvotrestané“, kteří nebyli doposud ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. Nebo odsouzené, kterým byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a již byli ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. V prostorách věznice se pohybují organizovaně při plnění pracovních úkolů uvnitř věznice. Mohou také pracovat mimo věznici na pracovištích, kde není zajištěné trvalé střežení a kde zaměstnanec VS provádí pouze kontrolu. Návštěvy jsou povoleny bez dohledu zaměstnance VS. Ředitel může povolit odsouzenému opustit věznici až na 24 hodin, a to jednou za měsíc. (Sochůrek, 2007, s. 38)

V případě **věznice s ostrahou**, značené typem C se jedná o odsouzené, kterým byl trest uložen za úmyslný trestný čin a kteří nesplňují podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou. Jsou zde umísťováni i pachatelé nedbalostních trestných činů, kteří pro určité zákonné podmínky nemohou být umístěni ve věznicích s dozorem. Pohyb bez dozoru v tomto typu věznice uděluje ředitel jen výjimečně a to v rámci plnění pracovních úkolů. Ostatní pohyb ve věznici je zajištěn pod dohledem příslušníků Vězeňské služby. Pracovní činnost vězňů je provozována na střežených pracovištích, nebo přímo v objektech uvnitř věznice. Pro usnadnění návratu do společnosti po výkonu trestu je zajištěno výstupní oddělení. Zde se organizují činnosti mimo věznici pod dohledem zaměstnance vězeňské služby. Návštěvy jsou uskutečněny pod dohledem zaměstnance VS. Opuštění věznice až na 24 hodin, je možné jen na povolení ředitele a to jednou za dva měsíce. (Sochůrek, 2007, s. 39)

Do **věznice se zvýšenou ostrahou** s označením D se umísťují vězni, kterým byl uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let, za zvlášť závažný trestný čin. Nacházejí se zde také vězni, kteří byli odsouzeni za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchli z vazby nebo z výkonu trestu. Dále sem řadíme tresty odnětí svobody na doživotí. Tento typ je svým režimem a stavebně zabezpečovacími prostředky vybaven tak, aby plnil výkon trestu pro zvlášť nebezpečné recidivisty. Veškerý pohyb odsouzených je výhradně pod dozorem příslušníka VS. Pracovní činnost probíhá na střežených pracovištích ve věznici, nebo na celách. (Sochůrek, 2007, s. 39)

Mimo tyto základní typy věznic je realizováno více speciálních zařízení pro odsouzené. Zvláště je zajištěn výkon trestu odnětí svobody mladistvých pachatelů. Tomuto účelu slouží věznice pro mladistvé. V rámci jedné věznice je možné zřídit oddělení různých typů, jestliže tím nebude ohrožen účel výkonu trestu odnětí svobody. (Zákon č. 169/1999 §8)

Ústavy zabezpečovací detence - zabezpečovací detence je upravena zákonem č. 129/2008 Sb. Zákon o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů. Může být soudem uložena samostatně namísto samotného potrestání, nebo zároveň s výkonem trestu odnětí svobody. V současné době jsou tyto ústavy zřízeny v Brně a Opavě. Chovanci jsou zde umístěni tehdy, pokud naplňují znaky zvláště závažného trestného činu a jejich pobyt na svobodě je pro společnost nebezpečný. Soudem uložené ochranné léčení trvá po celou dobu trvání duševní poruchy. Detence pachatele trvá nadále i po výkonu samotného trestu. Nehrozí tak nebezpečí pro společnost, protože detenční ústavy jsou oproti psychiatrickým léčebnám neustále střeženy vs. Také zde pracuje celá řada odborně proškolených pracovníků. Ti se věnují speciálním terapiím a programům zacházení s chovanci. Každý rok je vedeno soudní řízení o trvání důvodů zabezpečovací detence. V tomto vidím velkou výhodu oproti výkonu trestu odnětí svobody, kdy je pachatel po uplynutí doby výkonu propuštěn na svobodu bez ohledu na jeho potencionální nebezpečnost pro společnost. Zatímco zabezpečovací detence je projednávána po 12 měsících, pokud jsou důvody v pokračování ochranného léčení.

Vězeňský řád

Všechny typy výše zmiňovaných věznic se řídí vězeňským řádem. Vězeňská zařízení v České republice mají svůj vnitřní řád jednotný. Liší se podle typu věznice, pro kterou je určen a přizpůsobuje se skladbě odsouzených. Obsahuje stanovený rozvrh dne a různě specifikuje program pro danou věznici. Jsou zde do detailů zpracovaná pravidla chování, povinnosti pro odsouzené a jejich práva ve výkonu trestu. Jedna z hlavních povinností vězňených, je podrobit se právě vnitřnímu řádu věznice. Existence vězeňského řádu vede k zajištění pořádku a plynulosti provozu věznic. Řád vymezuje druh a obsah činností, které jsou povinné, nebo dobrovolné a uvádí je program zacházení jednotlivých odsouzených. (Rašovská, 2013 str. 43-44)

2.4 Mezinárodní úmluvy o zacházení s vězněnými osobami

Vyspělé státy současného světa dodržují dané mezinárodní smlouvy a dohody týkající se vězeňství. Patří sem i Česká republika, která vykonává tyto závazky prostřednictvím Vězeňské služby České republiky.

2.4.1 Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězněnými

Standardní minimální pravidla byla Hospodářskou a sociální radou OSN schválena roku 1957 a to ve znění v jakém byly roku 1955 V Ženevě schváleny 1. Kongresem OSN o prevenci, zločinnosti a zacházení s pachateli.

- Obsahují základní předpoklady, které OSN přijala pro zacházení s vězni. Zaměřují se na prosazování disciplíny a užívání nástrojů omezování svobody ve věznicích.
- Projevují morální a filosofické hodnoty vztahující se k člověku a k jeho životu, tím přináší pokrok a reformu podmínek ve věznicích.
- Kladou důraz na respektování ochrany základních práv osob, nacházejících se ve výkonu trestu, popřípadě vazby. Právo na ochranu podle zákona, na přiměřenou životní úroveň, zdravotní péči, platí jak pro občany v civilním životě, tak i pro vězněné.
- Přináší nezbytný standard věznic a humanitní zacházení s vězněnou osobou, které mají být dodrženy v každém členském státě.
- Uvádí požadavky na registraci vězněných při příjmu, jejich diferenciaci dle pohlaví, věku, trestných činů a jejich minulosti. Dále požadavky na ubytování, stravu, možnosti pohybových aktivit, lékařskou péči, způsob a podmínky přemísťování vězňů.
- Provádí kontrolní činnosti ve věznicích s cílem odstraňování nedostatečného dodržování zákonů. (SOCHŮREK, 2007, s. 34)

„Standardní minimální pravidla zahrnují požadavek na jejich uplatňování bez jakékoliv diskriminace z důvodu rasových, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického přesvědčení, národnostního a sociálního původu, majetkového nebo rodinného postavení.“¹²

¹² ČERNÍKOVÁ, Vratislava, SEDLÁČEK, Vojtěch, Základy penologie pro policisty. 1. vydání, Praha, Policejní akademie, 2002, s. 30

2.4.2 Evropská vězeňská pravidla

Předpisy upravující zacházení s vězňnými osobami v České republice vycházejí právě z Evropských vězeňských pravidel. Tento přístup vede k modernizaci a humanitním přístupům k vězňným osobám. České vězeňství se tak značně přibližuje k systému západních evropských zemí. Sám často slyším od vězňných osob obrovský skok ve zlepšení podmínek ve věznicích v porovnání s vězeňstvím v bývalém komunistickém Československu. Evropská vězeňská pravidla se dělí do devíti hlavních částí:

1. Základní principy
2. Podmínky pro výkon trestu
3. Zdraví
4. Pořádek
5. Vedení věznice a personál
6. Inspekce a kontroly
7. Neodsouzení vězňni
8. Cíle režimu pro odsouzené vězňně
9. Aktualizace pravidel

„Důraz se klade na zachování důstojnosti člověka, na závazek vězeňských správ jednat lidsky a prospěšně, na význam role personálu a na účinné moderní pojetí řízení. Tato pravidla mají sloužit jako návod, povzbuzení a směrnice těm, kteří jsou činní na všech úrovních vězeňské správy“¹³

Hlavní zásady Evropských vězeňských pravidel:

- Zabezpečit respekt a důstojnost člověka při výkonu trestu odnětí svobody za takových materiálních a mravních podmínek, které jsou v souladu s evropskými pravidly.
- Neustrannost pravidel. Bez diskriminace kvůli barvě pleti, pohlaví, lidské rase, jazyka, náboženského vyznání, politického názoru, sociálního původu, postavení ve společnosti.

¹³ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. Sociální ochrana: terciální prevence, její možnosti a limity. Plzeň: vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 54.

- Zachování zdraví a sebeúcty odsouzených, rozvíjení jejich osobního pocitu odpovědnosti, podporování postoje a dovedností, které jim pomohou k návratu do společnosti.
- Pravidelné kontroly kvalifikovanými inspektory ve věznicích. Jejich úkolem je sledovat, zda a jak dalece jsou tyto ústavy vedeny dle platných zákonů a předpisů. (SOCHŮREK, 2007, s. 36)

Princip Evropských vězeňských pravidel:

Základní princip Evropských vězeňských pravidel spočívá v respektování práv všech osob zbavených osobní svobody a zacházet s nimi podle základních lidských práv. Odsouzeným tak ponechat veškerá práva, která jim nebyla zákonně odňata uložením výkonu trestu nebo vazby. Podmínky ve věznicích, které porušují lidská práva vězňů, nelze ospravedlnit nedostatkem prostředků. Omezení uložená osobám zbavených svobody, budou ukládána v nezbytně minimálním rozsahu a úměrně legitimnímu účelu. Snahou je také přiblížit pobyt ve vězení co možná nejvíce pozitivním aspektům života na svobodě. Výkon trestu má být zajištěný tak, aby bylo co nejpřirozenější opětovné začlenění vězněných osob do svobodné společnosti. Důraz je kladen na podporu a spolupráci s externími sociálními službami a zapojení občanských sdružení do vězeňského života. Jednou z priorit je udržení vysoké úrovně péče o vězněné osoby a odborný přístup a proškolení všech pracovníků. Pravidelné státní inspekce a nezávislé kontroly musí probíhat ve všech věznicích. (BAJCURA, 2006, s. 5)

Tato pravidla však byla mnohými evropskými zeměmi v současné době již překonána. Do rozvoje vězeňství bylo postupem času vloženo velké množství hospodářských prostředků, což napomohlo zlepšení podmínek nejen pro odsouzené, ale také zlepšení pracovních a služebních podmínek vězeňskému personálu. Pro vězeňství tak „už neplatí tradovaný názor, že vězení je školou zločinu“¹⁴

¹⁴ MEZNÍK, Jiří., KALIVODOVÁ, Věra., KUČHTA, Josef. *Základy penologie* 1. vydání Brno Masarykova univerzita 1995, s. 27.

3 POJETÍ TRESTU A TRESTÁNÍ

Trest „*můžeme (v užším pedagogickém pojetí) pojmut jako jednu z forem negativního motivačního působení, jako záměrně navozený následek nesplněného nebo špatně splněného úkolu.*“¹⁵

Výkon trestu odnětí svobody upravuje zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a Vyhláška ministra spravedlnosti. Je vykonáván ve věznicích, kde existují ještě specializovaná oddělení pro výkon trestu specifických skupin vězňů. Věznice a jejich chod se řídí nařízeními generálního ředitele VSČR. Veškeré dokumenty a podmínky konkrétní věznice jsou zpracovány ve vnitřním řádu věznice, vydané jejím ředitelem.

„*Všeobecné zásady/principy výkonu trestu:*

- *Princip individualizace (vzhledem k osobnosti odsouzeného, ale i v plánování výkonu trestu odnětí svobody)*
- *Princip normalizace (co nejvíce se blížit životu za zdí)*
- *Princip odpovědnosti (aby vězni měli osobní odpovědnost)*
- *Princip bezpečí a bezpečnosti (vzhledem ke společnosti, k ostatním odsouzeným, k personálu i návštěvníkům)*
- *Princip neoddělování (odsouzených na doživotí a dlouhodobě odsouzených)*
- *Princip postupu (progresivní postup vězeňským systémem)*“¹⁶

Hlavní zásady výkonu trestu:

„*Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody, tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové*

¹⁵ PRŮCHA, Jan, et al. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál 1995. s. 234

¹⁶ RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I*. nakladatelství: Gaudeamus. Univerzita Hradec Králové, 2013, s. 48.

*postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.*¹⁷

Trest můžeme pojmut jako jeden z důležitých základních výchovných prostředků. Zákon nám jasně říká, co je trestné. Trest slouží jako odstrašující nástroj pro případné pachatele a jejich trestné činy. Měl by být pro zločince neúměrným rizikem, které vede k vysoké pravděpodobnosti jejich dopadení a neodvratitelnosti odsouzení. Citelně tak zasáhnout život na který je doposud zvyklý. Ve snaze soudů a samotného soudního řízení je, aby nástup trestu následoval co nejrychleji po jeho spáchání. Tím má největší význam a smysl. Krátí se také doba strávená ve vazbě, před zahájením samotného hlavního líčení.

Dle Sochúrka jsou hlavními funkcemi trestu:

Funkce informační – informuje o nesprávnosti chování

Funkce motivační - zlepšit chování, motivovat

Funkce vztahová - vyjádření negativního vztahu

Funkce preventivní - vyvarovat se trestných činů

Trestní zákony se měnily spolu s vývojem České republiky a modernizací trestního zákoníku. Na našem území byly od dob Rakouska tyto zákony:

- 1787 - trestní zákon za císaře Josefa II.
- 1803 - trestní zákon vydaný císařem Františkem I.
- 1852 - trestní zákon č. 117 vydaný císařem Františkem Josefem.
- 1950 – trestní zákon komunistického režimu č.86/1950 Sb.
- 1961 - trestní zákon č. 140/1961 Sb.
- 2009 - trestní zákon č. 40/2009 Sb. (Jůzl, 2012, s. 82)

3.1 Teorie funkcí trestání

Na základě funkce trestu je možné charakterizovat následující teoretické přístupy. Ačkoliv je jejich společným cílem zabránit nejen šíření, ale také samotnému vzniku kriminality, zmiňované názory užívají naprosto odlišných prostředků.

¹⁷Zákon č.169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Teorie odplaty, bývá zvaná také jako atributivní teorie. Její hlavní myšlenkou je újma pachateli za způsobený trestný čin. Musí si tak být vědom následků, za skutky které spáchal ze své svobodné vůle. Potrestání je nedílnou součástí trestního chování.

Snahou přístupu **teorie odstrašení** je předcházet a odradit pachatele od trestních činů. Působí však velmi individuálně, ne na každého platí hrozba trestu preventivně. Obzvláště na zkušené recidivisty platí jinak, než na lidi bez záznamu v trestním rejstříku. Může jít o samotnou újmu způsobenou trestem, která má odradit od dalšího kriminálního chování.

Pro **nápravnou teorii** se užívá také výraz rehabilitační. Cílem délky trestu a přístupu k odsouzenému je poskytnout mu dostatečný čas k jeho následnému odklonu od kriminální kariéry. Využívá různé metody zacházení s vězněm pro jeho resocializaci. Tyto přístupy jsou náročné na odbornost personálu a je třeba správně diagnostikovat vězně při jejich zařazování.

Přístup **vylučovací teorie**, nazývané také eliminační teorie, se vyznačuje navýšením počtu vězněných osob. Cílem potrestání je kratší, delší či trvalá izolace pachatele od společnosti. Tím mu účinně brání v páchání další trestné činnosti. Extrémním případem je trest smrti, trest doživotí a v minulosti trest vyhnanství. Dlouhodobé tresty odnětí svobody jsou pro společnost velmi nákladné. Z hlediska její ochrany jsou dnes prakticky jedinou účinnou ochranou před pachateli.

Kompenzační teorie bývá označovaná také jako restituční. Z jejího pohledu se na trestný čin nahlíží i ze strany poškozených. Tato teorie se zakládá na viktimologickém chápání trestu. Vede až k odškodnění primárních i sekundárních obětí. Například kompenzovat smrt blízkého člověka pozůstalým je morálně problematické a finanční odškodnění může jen těžko nahradit lidský život.

Smíšené teorie je užívaná v mnoha státech a uplatňuje ve své trestní politice smíšené prvky zmíněných teorií ve vhodných kombinacích. Trestní zákon České republiky obsahuje prvky teorie eliminační, rehabilitační i teorie odstrašení. V současnosti je uplatňován multifaktoriální přístup, obsahující pozitivní prvky jednotlivých přístupů a teorií.

(SOCHŮREK, 2007, s. 22)

Smíšená teorie za účelem trestu spatřuje:

- Ochrannou a regulativní funkci - spočívá v ochraně společnosti před pachateli trestných činů (izolace pachatele a jeho snaha o resocializaci).
- Represivní funkci - trest znamená zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti.
- Individuální prevenci - snaha o nápravu, výchovné působení a vedení k řádnému životu.
- Generálně preventivní funkci - zahrnuje neodvratitelnost trestu. Hlavní myšlenkou je, že každý trestný čin bude potrestán. (RASZKOVÁ a HOFERKOVÁ, 2013 str. 39,40)

3.2 Účel trestu

Hlavním účelem trestu (ve smyslu trestněprávním) je účinná ochrana společnosti. K ní dochází následujícími formami:

1. **Izolace pachatele.** Izolace se týká pachatelů, u kterých je resocializace velmi omezená a nepravděpodobná. Jejich pobyt na svobodě je nebezpečný.
2. **Odstrašení možných pachatelů trestného činu.** Působí převážně jako brzda pro jednice, kteří se patologického chování dopustili jen výjimečně. Hrozba trestu působí pro většinu lidí jako odstrašující příklad.
3. **Regulace chování.** Změna chování ve smyslu odstranění nežádoucích návyků, negativních sociálních skupin, špatného způsobu chování a uznání hodnot. (SOCHŮREK, 2007, s. 19)

„Účelem výkonu trestu odnětí svobody je zacházení s odsouzeným, které směřuje k tomu, aby měl odsouzený možnost pracovat, kulturně se rozvíjet a vzdělávat, aby našel uspokojení v práci, v prospěšném využívání volného času a ve slušném soužití se všemi lidmi.“¹⁸

¹⁸ BAJCURA, Lubomír. *Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. 1. Vydání, Praha : Grada, 1999, s. 92.

Základní typologie odsouzených

Každý člověk je určité povahy a charakteru, proto se i při uplatňování programů zacházení přihlíží k povaze každého jedince. Z psychologického hlediska byly vytvořeny typologie odsouzených:

- Socializovaný, přizpůsobivý
- Nezralý, pasivní
- Neurotický, úzkostný
- Nezralý, agresivní
- Kulturou podmíněný
- Vůdce
- Neuroticky se odreagovávající
- Neurotický, depresivní

Další možné dělení podle sociálních faktorů je:

- **Prosociální** – nejedná se o poruchovou osobnost. Odsouzený je schopen aktivní spolupráce a reintegrace do společnosti. Jde o lidi socializované, trestná činnost je epizodická, jedinec je orientován na běžné sociální normy.
- **Antisociální** – jde o člověka, který se snadno umí přizpůsobovat sociálně negativnímu prostředí jako například gangu, jehož normy jsou v rozporu s normami společnosti.
- **Pseudosociální** – tento člověk má nestálý labilní systém společenských norem.
- **Asociální** – jde o lidi trpící často poruchou osobnosti, mající špatné sebeovládání. Chybí jim autoregulace. (Sochůrek 2007, str. 29)

3.3 Diferenciace odsouzených ve výkonu trestu

Diferenciace vězňů je důležitá pro dodržení vězeňského řádu a zajištění kvalitního fungování vězeňských zařízení. Slouží také ke správnému naplnění rozsudku soudu, při umístění vězně do nařízeného typu věznice. Základní dělení diferenciace je na vnější a vnitřní faktory.

Vnější diferenciaci je dána:

- Pohlavím, odděleně se umisťují muži od žen.
- Věkem, mladiství zvláště od dospělých.
- Kriminální kariérou, prvotrestaní se umístí na jiné oddělení, než recidivisté
- Zařazením na základě soudního rozhodnutí, dle typu věznice: A, B, C, D.

V případě **vnitřní diferenciaci** jde o podrobnější zařazení osob na základě vnější diferenciaci. Spočívá v zařazování vězňů dle jejich chování, nebezpečnosti a jiných vlastností. Toto řazení je mimo jiné upraveno nařízením generálního ředitele o předcházení a včasném odhalování násilí mezi odsouzenými a mezi obviněnými. Může se jednat o odsouzené s výrazně nižší tělesnou hmotností - STH, nízkými rozumovými schopnostmi NMU, nebo mohou být oběti násilného jednání ze strany jiných odsouzených – MON. Na specializované oddělení se také umisťují odsouzení s uloženým ochranným léčením, poruchami duševními a poruchami chování.

Postupným vývojem dostalo vězeňství nový rozměr, kdy se samotné vězení stalo trestem. Peniterciální¹⁹ snažení se zaměřuje na návrat vězně do společnosti, tím nastala nutnost vnitřní diferenciaci ve vězeních a snaha o účinné působení na odsouzené. (Sochůrek, 2007, str. 25)

Ostatní vybrané druhy diferenciaci

Diferenciaci podle právních kritérií je založena na druhu a závažnosti trestné činnosti a délce uloženého trestu. Při umístění odsouzených, se mimo jiných faktorů, pohlíží také na věk jednotlivců. Vytváří se vrstevnické skupiny s absencí kolektivního působení zejména starších jedinců. Zachovává se tak podstata prostředí negativních vrstevnických part, ty jsou pro tuto skupinu pachatelů významným kriminogenním faktorem zejména u mladistvých. Absence korektivních mechanismů je příčinou toho, že se sociálně deviantní chování stává postupně normou. Tím se komunikace s normální populací včetně vězeňského personálu stává poruchovou.

¹⁹ Peniterciální – tento pojem se týká výkonu trestu a znamená vězeňský. Peniterciální péče, je odborná péče specializovaná na vězněné osoby.

Základem **diferenciace podle osobnostních charakteristik** je ve vymezení normality, předně normality osobnosti. Vágnerová popisuje, že „*hranice normy je pohyblivá, normalita může být posuzována podle mnoha různých kritérií v závislosti na okolnostech, které toto hodnocení vyžadují.*“²⁰

Normalita osobnosti je v obecné rovině nejčastěji charakterizována těmito znaky:

- Přiměřeností vnímání reality
- Přiměřeným sebepoznáváním
- Schopností ovládat vlastní chování
- Přiměřeným sebevědomím a sebeúctou
- Schopností vytvářet a udržovat citové vztahy
- Činorodostí (HARTL, 2000, str. 360)

Současné pojetí vědy upouští od zvláštní zločinecké či sociálně deviantní osobnosti. Napětí mezi vězňenými osobami vytvářejí především jedinci vymykající se psychické normě i základním normám vězeňského života. Konflikty vyvolávají lidé trpící poruchami osobnosti, zejména agresivitou. Vězeňství proto disponuje specializovanými odděleními pro vězně trvale pracovně nezařaditelné. To může být z důvodu věku, tělesného, nebo psychického či mentálního postižení. Také se může jednat o závislé na drogách nebo alkoholu a vězně chronicky selhávající ve standardních podmínkách výkonu trestu. Může u nich docházet k sebepoškození nebo agresivitě vůči ostatním spoluvězňům či personálu. (Sochůrek, 2007, str. 27)

Hlavní myšlenkou progresivní diferenciace je diferenciace odsouzených podle kvality jejich chování. Pohlíží se na osobní přístup k plnění povinností ve výkonu trestu odnětí svobody. Odsouzený, který přijme požadované vzory chování vězeňského systému, postupuje v rámci vnitřní diferenciace do vyšších kategorií, čímž získává další možné výhody. V opačném případě výhody ztrácí. (Sochůrek, 2007, str. 27)

²⁰VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. Vydání. Praha, nakladatelství: Portál, 2004 s. 21

Diferenciace podle nebezpečnosti vězně bere v úvahu nebezpečnost vězně a ohrožení společnosti jeho chováním. Zpravidla se vyjadřuje délkou trestu, zařazením do příslušného typu věznice, nebo dalším ochranným opatřením uloženým soudem. Dále se přihlíží na patologické prvky z hlediska chování odsouzeného ve vězení, jak vůči personálu, tak vůči spoluvězňům. Nebezpečnost se stanovuje podle závažnosti spáchaného trestného činu, délky trestu a typu osobnosti. Stupeň prizonizace může vést k rozporu mezi skutečnou nebezpečností vězně pro společnost a vzorným chováním ve vězení. (Sochůrek, 2007, str. 28)

4 PROGRAMY ZACHÁZENÍ S ODSOUZENÝMI

„Program zacházení zahrnuje pracovní, vzdělávací, terapeutické a zájmové aktivity s diferencovaným přístupem ke každému odsouzenému při jejich realizaci. Složení programu zacházení musí vždy sledovat dosažení účelu výkonu trestu. Odsouzený má mít možnost zvolit si z těch programů, které správa věznice považuje za vhodné. Pokud si žádný z těchto programů nezvolí, účastní se minimálního programu stanoveného vnitřním řádem věznice“²¹

Odsouzení ve výkonu trestu odnětí svobody mají přemíru volného času, tráveného převážně na oddělení a celách. Cílem programu zacházení je vyplnění jeho přebytku. Je to také jeden z hlavních předpokladů pro úspěšnou reintegraci trestaných. Nudící se a neaktivní vězněné osoby mají sklony k patologickým jevům ve věznici. Programy zacházení a zájmové činnosti probíhají už při vazebním stíhání. Vazba se může prodloužit a trvat několik let, proto se i s obviněnými pedagogicky pracuje, jelikož nemohou být jako vazebně stíhání pracovně zařazeni. Proto jsou aktivity plánovány na základě jejich dobrovolnosti. Největší výchovné působení je praktikováno u mladistvých. Zde jsou i na vazbě umožněny studijní, kulturní a sportovní programy. Na programech zacházení se ve velké míře podílí zaměstnanci věznice. Zejména pedagogičtí pracovníci, vychovatelé, sociální pracovníci a duchovní. U odsouzených nejsou výchovné aktivity voleny dobrovolně, proto nelze očekávat snadné a úplné akceptování tohoto působení. Vyskytuje

²¹ PAUKERTO VÁ, Jana., SOCHŮREK, Jan *Penitenciární psychologie*. Stráž pod Ralském: IVVS, 2002, str. 32

se určitá skupina vězňů resistantních vůči veškerým snahám zaměstnanců věznice. Zaznamenáváme tři možné přístupy ze strany odsouzeného podle Černíkové:

- „Přijme výchovné působení jako snesitelné, přiměřené a přijatelné vůči němu, aniž by se na něm aktivně podílel.
- Rezignuje na výchovné aktivity a pak mu nemohou nic pozitivního přinést.
- Vědomě a dobrovolně přijme svůj díl viny a trestu i výchovnou činnost jako důsledek svého trestního chování a je ochoten se na sebe nápravě aktivně podílet.“²²

Pro každého odsouzeného, věznice stanoví program zacházení takový, aby došlo k dosažení účelu výkonu trestu. Jde o základní formu cílevědomého působení na trestaně. U dlouhodobě trestaných, či doživotního vězení se uplatňují zásady výkonu trestu dle doporučení Rady Evropy. Všeobecným cílem je přetvořit věznice v bezpečné místo pro odsouzené, personál i návštěvníky. Eliminovat negativní jevy a účinky trestu odnětí svobody a snažit se úspěšně reintegrovat pachatele zpět do společnosti. (RASZKOVÁ a HOFERKOVÁ, 2013 str. 48.)

„Rozhodujícím pro resocializaci a úspěšnou reintegraci se jeví postoje odsouzeného k sobě samému, postoj k trestnému činu, pocitu viny a motivace ke změně.“²³

Podle Netíka, mají při pozitivním výchovném působení největší šanci k úspěšné reintegraci do společnosti zejména:

- Odsouzení mladšího věku, či mladiství.
- Prvotrestaní, bez předchozí kriminální minulosti.
- Odsouzení bez poruch chování v anamnéze.
- Odsouzení s fungujícími a kvalitními extramurálními²⁴ vztahy (například: sociálně zabezpečený, dobré rodinné zázemí)
- Odsouzení s kvalitními pracovními dovednostmi a návyky.

²² ČERNÍKOVÁ, Vratislava, SEDLÁČEK, Vojtěch, Základy penologie pro policisty. 1. vydání, Praha, Policejní akademie, 2002, s. 51

²³ NETÍK, Karel., NETÍKOVÁ, Daria., HÁJEK, Stanislav., *Psychologie v právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 1997. S. 110.

²⁴ Extramurální vazby - znamenají kontakty odsouzeného s jeho blízkým okolním světem mimo věznici. Extramurální aktivity – jde o jistý druh aktivit pro odsouzené, jako přípravu pro pobyt na svobodě.

- Odsouzení bez závažnějších poruch osobnosti a dobře motivovaní jedinci.
- Odsouzení po vykonaném krátkodobém trestu.

„Program zacházení je sestavován na základě komplexní zprávy o odsouzeném, přičemž komplexní zpráva je shrnutím výsledků psychologického, pedagogického, sociálního, případně lékařského posouzení, dále hodnocení rizik a potřeb či jiných dostupných informací o odsouzeném.“²⁵

4.1 Okruhy programů zacházení

Okruhy programů zacházení sestavují program a určují obsah daných aktivit. Jejich hlavním cílem je, aby byl kladen důraz na konkrétní potřebu odsouzeného.

Rozlišujeme zejména:

- **Pracovní programy** - Pracovní činnost je jako výplň volného času velmi vhodná. Vede k osvojení dovedností a návyků.
- **Vzdělávací programy a aktivity** - Zahrnují možnost dokončení školní docházky, vyučení v určitém oboru, nebo studium střední i vysoké školy.
- **Volnočasové aktivity** - vedou k rozvoji kulturních a rukodělných zájmů či zálib. Řadíme sem také sportovní aktivity.
- **Terapeutické programy** - Jde o speciální výchovné přístupy. Vedou k získávání sociálních dovedností. Usnadňují začlenění do společnosti po výkonu trestu a další prospěšné činnosti pro život na svobodě.
- **Sociálně psychologický výcvik** - Programy a aktivity vedoucí ke zvládnutí agrese a výcvik ve zvládnutí konfliktních situací.
- **Sociálně právní poradenství** - Tato činnost slouží jako vhodný způsob řešení sociálních problémů.
- **Extramurální programy** – Tyto programy umožňují například přerušování výkonu trestu na určitou dobu.
- **Obecné metody** - Jsou jasně stanovené zákonem, předpisy a jinými normami týkající se výkonu trestu odnětí svobody. Upravují kázeň, pořádek, hygienu, práva a povinnosti vězňů.

²⁵ Vnitřní řád věznic pro odsouzené zařazené k výkonu trestu do věznic s dozorem, ostrahou r. 2012, str. 16.

- **Speciální programy a aktivity** - Speciální odborné zacházení zaměřené na individuální a skupinovou práci s odsouzenými. Zahrnuje oblast pedagogickou, psychologickou a ostatní terapeutické metody. (Sochůrek, 2007, str. 45)

„Programy zacházení vycházející z celkového chování se mohou stát žádoucí motivací psychologickou i sociologickou, která ovlivňuje jejich pozitivní přizpůsobivost v rámci vězeňského prostředí. Tyto programy by neměly být zaměřeny pouze na změny chování odsouzeného, mohou však být počátkem pozitivnější komunikace mezi odsouzenými a vězeňským personálem.“²⁶

Programy zacházení s odsouzenými mají dvě hlavní funkce:

- Umožňují odsouzeným vlastní ověření, zda jsou schopni sami podstoupit řešení svých současných i předchozích problémů.
- Umožňují personálu věznic více porozumět prvkům chování odsouzených.

„Program zacházení je výchovný prostředek vedoucí k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin a naplňování účelu výkonu trestu. Sestavuje se z jednotlivých aktivit vycházejících z možnosti věznice. Seznam všech těchto aktivit, které aktuálně platí, je vydaný ředitelem věznice. Cílem programu zacházení je příprava odsouzeného na soběstačný život v souladu se zákonem po propuštění z výkonu trestu. Účel výkonu trestu je stanoven v ustanovení § 1 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.“²⁷

Cíle výchovných programů, zejména těch, které se zaměřují na konkrétní osobnost, jsou nejlépe dosažitelné v případech, kdy jsou zaměřeny přímo na problémy spojené s chováním vězňů. Může se jednat například o problémy v důsledku výkonu trestu odnětí svobody, nebo ty, které vyvrcholily v době spáchání trestného činu. Jejich plnění ze strany odsouzeného jedince je podkladem k jeho osobnímu ohodnocení pro opuštění věznice. To mu je umožněno v rámci programů zacházení v doprovodu zaměstnance věznice. Je důležitá vzájemná spolupráce vězeňského personálu a odsouzeného. Jeho aktivní činnost

²⁶PAUKERTO VÁ, Jana., SOCHŮREK, Jan *Penitenciární psychologie*. Stráž pod Ralském: IVVS, 2002, str. 38

²⁷ Vnitřní řád věznice pro odsouzené zařazené k výkonu trestu do věznic s dozorem, ostrahou, r. 2012, str. 15.

při plnění programů zacházení je základem pro kladné hodnocení chování. K tomu je poté výrazně přihlíženo, pokud je zahájeno soudní líčení o případném podmíněném propuštění, nebo přeražení do mírnějšího typu věznice. Kladný přístup odsouzeného vede k dalším odměnám, například umožnění opuštění věznice v souvislosti s návštěvou. (Sochůrek, 2007, str. 47)

Paukertová uvádí některé zásady při zpracování programu zacházení:

- **Individuální přístup** – Respektování individuálních osobnostních potřeb odsouzeného a jeho charakteru, psychických a jiných vlastností.
- **Motivace** – Motivovat můžeme různými způsoby, například snahou o podmíněné propuštění a brzký návrat k rodině.
- **Přiměřenost** – Vzhledem k rozumovým schopnostem je třeba klást ne vězně takové požadavky, které jsou úměrné jeho vzdělání, snaze a vůli.
- **Komplexnost** – Náprava a vytvoření určitých soustav kladných návyků a postojů.
- **Zpětná vazba** – Pozorování projevů vězně, jeho chování v kolektivu a při sociálně psychologickém výcviku. Je sledováno, zda si odsouzený zve návštěvy a udržuje kontakt s rodinou.
- **Cílevědomost** – Stanovení reálného cíle s ohledem na osobnost odsouzeného, ke kterému program zacházení směřuje.
- **Systematičnost** – Působení programů zacházení musí být pro vězně jasně srozumitelné a realistické.
- **Soustavnost** – Aktivity v rámci programů spolu souvisí a směřují k jednotnému cíli. Působení na jedince musí být v co nejdelším časovém úseku.
- **Perspektivnost** – Vězeň nesmí mít pocit, že je všechno „jen jako“. Musí si být vědom cíle programů, které jsou pro jeho prospěch. (Sochůrek, 2007 str. 46)

4.2 Zacházení se specifickými skupinami vězňů

Ve výkonu trestu nalézáme z psychologického hlediska od lidí odpovídajících normě až po ty, kteří mají závažné poruchy chování. Vězni s takovýmito poruchami jsou pak umístováni na oddělení zaměřené na tyto osoby. Jedná se o vězně s agresivitou vůči sobě nebo svému okolí, či jinak nebezpečnými. Pokud jde o vězně s poruchami osobnosti nebo sexuální devianty, pracuje s nimi odborně vyškolený personál. Ten má za cíl tlumit tyto negativní projevy zejména pracovní terapií, či psychoterapií. Další skupinou vězňů jsou

mladiství, pro něž jsou zřízeny specializované oddělení věznic. Ty slouží k výkonu trestu mladistvých od 15 do 18 let. Pokud vězni po dosáhnutí osmnácti let zbývá ještě delší doba výkonu trestu, je tato osoba přemístěna do věznice pro dospělé. Také jsou vystavěna oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné vězně. Těmi jsou myšleni převážně vězni v důchodovém věku, nebo vězni vážně nemocní. Soudem nařízená protitoxikomanická, nebo protialkoholická léčba je zajištěna také ve specializovaných odděleních pro výkon trestu, určených pro odsouzené zneužívající alkohol či návykové látky. Ve vězeňství je třeba rozdílný přístup k odsouzeným ženám a mužům. V ženské věznici Světlá nad Sázavou, mohou být vězněné matky s dětmi do tří let věku, pokud splňují podmínky trestu. Zajištění těchto osob vyžaduje specializovaný přístup a zacházení, proto jsou zřizována tato samostatná odborná oddělení. (SOCHŮREK, 2007, s. 47-48)

Prostředky převýchovného procesu jsou pedagogicko-psychologické nástroje, které mají využití v převýchovném procesu. Především se jedná o tyto:

Práce – Prostředek, který můžeme považovat za jeden z hlavních. Vytváří pocit vlastního uspokojení a působí ve prospěch celé skupiny.

Hra – Přináší jistou formu odreagování od starostí. Jako taková pomáhá k učení a přináší pocity radosti.

Režim – Považujeme za jeden ze základních převýchovných prostředků. Učí osobu s poruchou chování pravidelnému rytmu a utváří tak stereotypy. Samotný řád se vypracovává na 24 hodin. Základní principy režimu jsou:

- Společenské
- Hygienické
- Pedagogické (Jůzl, 2012, str. 82)

Metody převýchovného procesu jsou výchovné postupy, které formují mravní vědění a přesvědčení. Upravují také volní vlastnosti a city. Tím tyto metody vedou k nauce mravního chování odsouzených. Cílem je sociální integrace. Mezi hlavní metody řadíme:

Reedukaci – Odstraňuje negativní jevy jedinců s poruchou chování a sociální poruchy chování.

Kompenzaci – Nahrazuje špatné vlastnosti dobrými, například city a prostředí.

Rehabilitaci – Optimálně se snaží jedince zařadit do vzdělávacího či pracovního procesu.

Prevenční – Odhaluje možnosti příčin poruch chování. Předchází narušení sociálních vztahů a mravnímu narušení.

Prevence má tři hlavní směry:

*„**Primární prevence** je souborem opatření, která mají zabránit vzniku poruchy chování (např. vhodné pedagogické působení, fungující rodina) Z toho vyplývá, že hlavními činiteli primární prevence jsou rodina, škola a hromadné sdělovací prostředky.*

***Sekundární prevence** zabraňuje nepříznivému vývoji poruchy již vzniklé. Opatření v sekundární prevenci jsou zaměřena na odstranění škodlivých vlivů a uskutečňují se až tehdy, když už se u jedince projevila asociální či antisociální činnost. Jedinci s poruchami chování mají většinou nízkou úroveň zájmové sféry. Důležitý je tedy rozvoj zájmové činnosti, tělesná výchova a společné sportovní akce.*

***Terciární prevence** je soubor opatření vedoucích k tomu, aby poškození vyplývající z poruchy chování bylo co nejmenší (např. v problematice drogových závislostí terciární prevence působí centra DROP IN)²⁸*

4.3 Současná práce věznic s odsouzenými

Práce s odsouzenými probíhá v několika oblastech. Za nejdůležitější považujeme zajištění pracovních míst pro odsouzené a náplň jejich volného času, přičemž **pracovní aktivity** mohou být ohodnocené mzdou. Věznice vytváří podmínky pro zaměstnávání odsouzených v rámci:

- **vlastního provozu** – odsouzení se starají o vnitřní chod věznice. Uplatnění najdou různé profese zejména zámečnick, instalatér, zedník, malíř, kuchař, holič, uklízeč, zahradník, knihovník a podobná řemesla uplatňující se ve věznici.
- **u jiných podnikatelských subjektů** – pomocné práce například ve stavebnictví.

Ostatní pracovní aktivity, za které nenáleží odsouzenému finanční odměna, jsou například:

- pomocné práce pro potřeby věznice
- úklidové práce v odděleních
- pomocné práce v kuchyni
- práce při úklidu a údržbě venkovních prostor věznice a zeleně
- práce v rukodělných dílnách
- drobná údržba

²⁸ JÚZL, Miloslav, *Penitenciaristika a penologie*. IMS - Brno, 2012, s. 83.

V oblasti **vzdělávacích aktivit** probíhají ve věznicích různé rekvalifikační kurzy výučných oborů jako je například kuchař-číšník, svářeč, zedník, malíř a jiné. Dle možností jsou rovněž odsouzení odesíláni do školských vzdělávacích středisek vězeňské služby, kde je možnost dokončení středního vzdělání. Další možností vzdělávání je výuka jazyků, ať už českého jazyka, nebo zdokonalování odsouzených v cizích jazycích – angličtina, němčina, ruština a jiné světové jazyky. Výuka probíhá převážně formou samostudia a za pomoci vyučujících, kdy se převážně jedná o speciální pedagogy.

Speciálně výchovné aktivity ve věznicích probíhají mimo jiné v rámci poradny drogové prevence. Mohou být uskutečňovány individuální i skupinovou formou. Jejich plnění zajišťují specialisté oddělení výkonu trestu. Pod jejich odborným vedením se odsouzení mohou zúčastnit psychoterapeutických skupin, lekcí dramatické výchovy, relaxace a rovněž terapeutických aktivit jako je třeba arteterapie.

Hlavním cílem **zájmových aktivit** je nabídnout odsouzeným takovou aktivitu, při níž by nejenom aktivně využili svůj volný čas, ale zároveň rozvíjeli své vědomosti, schopnosti a dovednosti. Nabídka volnočasových aktivit ve věznicích vychází z požadavků odsouzených, jejich vlastních zájmů a dovedností. Obsah je však také přizpůsoben možnostem věznice, jak z hlediska personálního tak i prostorového. Velký zájem z řad odsouzených je často o sportovní kroužky – posilování, fotbal, nohejbal, volejbal, košíkovou, stolní tenis. Oblibě se těší také další kroužky jako například akvaristika, šachy, šipky, výtvarný, modelářský, poslechový kroužek a klubové aktivity, jako je hraní společenských her. Uspokojení kulturních a vzdělávacích potřeb odsouzených je dále umožněno půjčováním knih ve vězeňské knihovně, sledováním televize na odděleních a různými kulturními akcemi pořádanými v průběhu celého roku.

„Činnost odsouzeného od budíčku do večerky je ve věznici organizována a řídí se časovým rozvrhem dne, rozvrhem aktivit programů zacházení, nařízeními a pokyny zaměstnanců věznice. Hromadně organizované akce, včetně přípravy a provádění všech nástupů, jsou vyhlášovány pověřeným zaměstnancem věznice.“²⁹

²⁹ Vnitřní řád věznice pro odsouzené zařazené k výkonu trestu do věznic s dozorem, ostrahou, 2012. Str. 15

4.4 Vybrané odborné zacházení s odsouzenými

Program zacházení s mladými odsouzenými

V tomto projektu s odsouzenými úzce pracují vychovatelé, speciální pedagogové a terapeuti, kteří v komunitě hodnotí plnění stanovených úkolů, které se pak odráží v hodnocení a další motivaci odsouzených. Pod odborným dohledem prochází tito odsouzení nejen speciálním programem, ale i rekvalifikací. Výchovné působení na tyto jedince probíhá již od počátku jejich umístění do vazby a pokračuje i ve výkonu trestu. Odsouzeným je například umožněno dostudování základní školy, jiné vzdělávací, či jazykové kurzy.

Vysokoškolské studium ve věznici

V Brněnské vazební věznici, je odsouzeným umožněno vysokoškolské studium díky dohodě o spolupráci mezi věznicí a Masarykovou univerzitou Brno.

„Vysokoškolské studium ve Vazební věznici Brno probíhá od roku 2004 formou celoživotního vzdělávání na bázi kreditového systému, což účastníkům studia umožňuje získávání kreditů použitelných v diplomovém studiu v rámci akreditovaných studijních programů. Výuka studentů probíhá přímo v budově věznice.“³⁰ Přímo pro samotné studium jsou určeny počítačové učebny a zvláštní místnosti. Odsouzení musí splnit podmínky pro zařazení do studijního programu, mezi které patří i kladné hodnocení a doporučující stanovisko kmenové věznice. Školné si studenti hradí z vlastních finančních zdrojů.

Program zacházení se sexuálními delikventy je zaměřena na výkon trestu za spáchaný trestný čin sexuální povahy se souběžnou realizací sexuologického léčení v ústavní formě během výkonu trestu. Speciální oddělení pro sexuální delikventy je součástí systému věznice Kuřim. Cílem ochranného léčení je jeho kompletní výkon již během trestu, popřípadě příprava odsouzených na jeho pokračování po propuštění z výkonu trestu. Odborný přístup sleduje motivaci a snahu odsouzených pro speciální výkon trestu, posilování volních a kontrolních mechanismů, vedení k zodpovědnosti a přiznání viny, racionální kontrole a k sociálně akceptovatelnému sexuálnímu chování. Léčebnou složku ochranného léčení zajišťují lékaři. (České vězeňství 3/2013 str. 22)

³⁰ časopis české vězeňství 4/2008, čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci, str. 20

Speciální psychiatrické oddělení je zřízeno pro dočasný pobyt obviněných či odsouzených, jejichž umístění ve větším kolektivu v běžných zařízeních je pro ně ohrožující. Specializovaný psychiatrický pavilon je zřízen při vězeňské nemocnici a detenčním ústavu v Brně. Jedinci umístění do tohoto zařízení trpí nejrůznějšími psychickými problémy, abstinenčními příznaky či jiným zdrojem psychického strádání. Vyžadují dočasnou intenzivnější psychologickou, psychiatrickou a speciálně pedagogickou péči.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM

DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ – PROGRAMY ZACHÁZENÍ S ODSOUZENÝMI

Cílem této kapitoly, je na základě provedeného dotazníkového šetření, charakterizovat specifika programů zacházení s odsouzenými ve Vazební věznici a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno a ostatních vězeňských zařízení v České republice.

Kapitola je rozdělena do dvou částí, z nichž první nabízí náhled na přípravu, metodologii a specifika dotazníkového šetření. Druhá část se věnuje vyhodnocení získaných odpovědí, vyvození dílčích závěrů a následně poskytnutí možných doporučení pro změny v programech zacházení.

5.1 Rozbor dotazníku

Specifika prováděného dotazníkového šetření

Jak již by předesláno, dotazníkové šetření se zaměřuje na charakteristiku programů zacházení a to především na jejich kvalitativní a kvantitativní nabídku. Hlavním cílem výzkumu je však získat odpověď na otázku „jakou funkci programům zacházení přisuzují jejich samotní účastníci?“ Z tohoto důvodu jsou respondenty průzkumu právě odsouzení v jednotlivých zkoumaných věznicích.

Stanovení cílů výzkumu

Důležitou podmínkou pro získání relevantního výsledku výzkumu je stanovení hlavního a vedlejších cílů šetření. Při nedostatečně konkrétním stanovení hlavního cíle nám odpovědi mohou poskytovat příliš velké množství mnohdy zbytečných dat na úkor menšího množství více validních informací.

5.2 Hlavní cíl výzkumu

Jako hlavní cíl mého výzkumu jsem si stanovil zhodnocení efektivnosti programů zacházení, zejména zda jsou pro odsouzené pouze výplní volného času ve výkonu trestu, nebo jejich přínos sledávají i v možnosti lepšího uplatnění po svém návratu do společnosti.

Dílčí cíle by potom měly zodpovědět:

- Jaké formy aktivit jsou v rámci programů zacházení preferovány?
- Které aktivity v rámci programu zacházení chybí?
- Je dle názoru odsouzených nabídka programů zacházení dostatečná, ať už po kvalitativní tak kvantitativní stránce?

5.3 Metodologie výzkumu

Tato podkapitola má za úkol popsat postup práce, jakým dotazníkové šetření vznikalo. Kromě popisu procesu vytvoření dotazníku se však zabývá i volbou formy výzkumu. Základem pro každý výzkum je hlubší seznámení se s problematikou zkoumané oblasti. Kromě vlastních znalostí z praxe jsem k této činnosti použil metody orientační analýzy současné situace. Tato spočívala především ve sběru informací o aktuální podobě programů zacházení ve zkoumaných zařízeních. Neméně důležitou fází výzkumu, předcházející přípravě otázek bylo charakterizovat si cíle výzkumu. Tedy stanovit si klíčové dotazy, na které má výzkum poskytnout jednoznačné odpovědi. Posledním krokem přípravné fáze bylo vytvoření si harmonogramu výzkumného projektu. Harmonogram musel mimo jiné obsahovat především časové údaje týkající se doby, během které bude výzkum prováděn. Po sběru dat a zpracování získaných odpovědí došlo následně k analýze získaných informací a interpretaci výsledku výzkumu formou vyvození závěru vyplývajícího z provedeného výzkumu. Touto fází se blíže bude zabývat kapitola vyhodnocení dotazníkového šetření.

Jako jedinou vhodnou formu šetření jsem zvolil papírovou formu dotazníku, jež se k odsouzeným ve výkonu trestu dostane prostřednictvím jejich vychovatelů v jednotlivých zařízeních, které jsem požádal o spolupráci. Respondenti tak obdrží dotazníky od osob,

kteří přímo znají. Jelikož jim také bude vysvětleno, že dotazník se zabývá zkoumáním jejich spokojenosti s kvalitou poskytovaných služeb, očekávám poměrně vysokou návratnost.

Na základě vědeckých šetření je jako ideální dotazník charakterizován dotazník s maximálním počtem otázek do dvaceti a čas potřebný k jeho vyplnění by neměl překročit dobu 15 minut. Je prokázáno, že v případě dotazníků překračující tyto hranice ztrácí respondenti soustředění a v jejich chování narůstá tendence rychle označit jakoukoliv odpověď, ve snaze ukončit tuto činnost. Z tohoto důvodu jsem zvolil raději menší počet otázek, zaměřujících se však na oblast zkoumání o to konkrétněji. Při formulování otázek šetření bylo nutné vyhnout se zásadním chybám, jež se dotazníková šetření dopouštějí nejčastěji. Pro jejich předejití bylo zapotřebí držet se několika základních pravidel. Pokládání otázek musely být pokládány co nejstručněji. V případě příliš rozsáhlých otázek se respondenti mohou začít v textu ztrácet a nutí je to si otázku číst několikrát a věnovat tak zbytečně odpovídání více času. Dlouhá slovní spojení v otázkách působí většinou na úkor jejich srozumitelnosti.

V dotazníku bylo užito jak otevřených tak uzavřených otázek. V otázkách uzavřených byl respondent požádán o zakřížkování pouze jedné z nabízených odpovědí. Otevřené otázky poté vyžadovaly maximálně několika slovnou odpověď. Dotazník obsahuje i jednu otázku nabízející jako možnost odpovědi hodnotící škálu v hodnotách od 1-4. Hodnota 1 zastává v tomto případě nejzajímavější oblast aktivit pro respondenta a hodnota 4 oblast nejméně zajímavou.

Jako dobu určenou pro sběr dat, tedy distribuci dotazníků, jsem zvolil únor 2014. Pro dostatečný počet respondentů využiji oddělení pro odsouzené ve Vazební věznici Brno Bohunice a eskortní oddělení, kde se nachází odsouzení z různých typů věznic celé České republiky. Šetření probíhalo výhradně mezi odsouzeným mužského pohlaví. Úvodní otázky byly směřovány na charakteristiky jedince. Zajímalo mne věk dotazovaného, typ zařízení, ve kterém si odsouzený trest odpykává, zda je pracovní zařazen a jeho preference v oblasti volnočasových aktivit před nástupem trestu. Otázky na rodinný stav či nejvyšší dosažené vzdělání nebyly do dotazníku zařazeny, jelikož pro námi prováděný výzkum nejsou tyto informace relevantní. Následující otázky se zajímaly o názory odsouzených na kvalitu a kvantitu nabídky programů zacházení a jejich funkci. Právě ověření skutečné

funkce programů bylo pro můj výzkum stěžejní.

5.4 Charakteristické znaky dotazníku

Velká pozornost při vytváření dotazníku musí být věnována i jeho úvodu, ve kterém je respondent výzkumu oslovován. Důležitá je především forma oslovení a podání základních charakteristik dotazníku. V rámci těchto charakteristik je dotazovaný informován o přibližné době, kterou mu vyplňování zabere a také o druhu otázek, s kterými se během vyplňování může setkat. Neméně podstatnou částí úvodu je poskytnutí bližších instrukcí k zodpovězení jednotlivých druhů otázek. Poskytnutí těchto informací je důležité především z důvodu vyvarování se možných chyb při vyplňování dotazníku, jež by muselo vést k vyřazení tohoto respondenta z šetření. Možná ještě více než v jiném prostředí považuji za důležité sdělení, že prováděné šetření je anonymní. V závěru úvodních slov by nemělo být opomenuto ani poděkování.

Po prvních čtyřech otázkách zabývajících se charakteristikami respondentů a členících nám odpovídající do několika skupin, následuje jedenáct otázek zaměřujících se na oblast zkoumání. Poměrově větší část otázek je věnována zjištěním ohledně současné podoby programů zacházení. Tyto otázky se dotýkají nejen dostatečnosti nabídky aktivit programu zacházení, jež je odsouzeným poskytována, ale také informovanosti o programech v jednotlivých zařízeních a kupříkladu i dostatečnosti materiálního vybavení pro dané aktivity. Menší část otázek je směřována k získání informací v oblasti preferencí odsouzených v oblasti aktivit programu a k zjištění případných mezer v nabídce.

5.5 Analýza výsledků, vyhodnocení dotazníkového šetření

Mnou prováděné dotazníkové šetření bylo uskutečněno na oddělení pro odsouzené ve Vazební věznici Brno Bohunice a na eskortním oddělení, kde se nachází odsouzení z různých typů věznic celé České republiky. Jak již bylo zmíněno, průzkum byl uskutečněn během února 2014 a sběr informací jsem ukončil ke dni 28. 02. 2014. Během této doby jsem přímo či nepřímo, prostřednictvím vězeňských vychovatelů oslovil se svým šetřením 100 respondentů, odpykávajících si trest v různých typech vězeňských zařízení. Návratnost dotazníků sice byla stoprocentní, nicméně 11 dotazníků bylo nutné z vyhodnocování vyřadit, z důvodu špatného vyplnění.

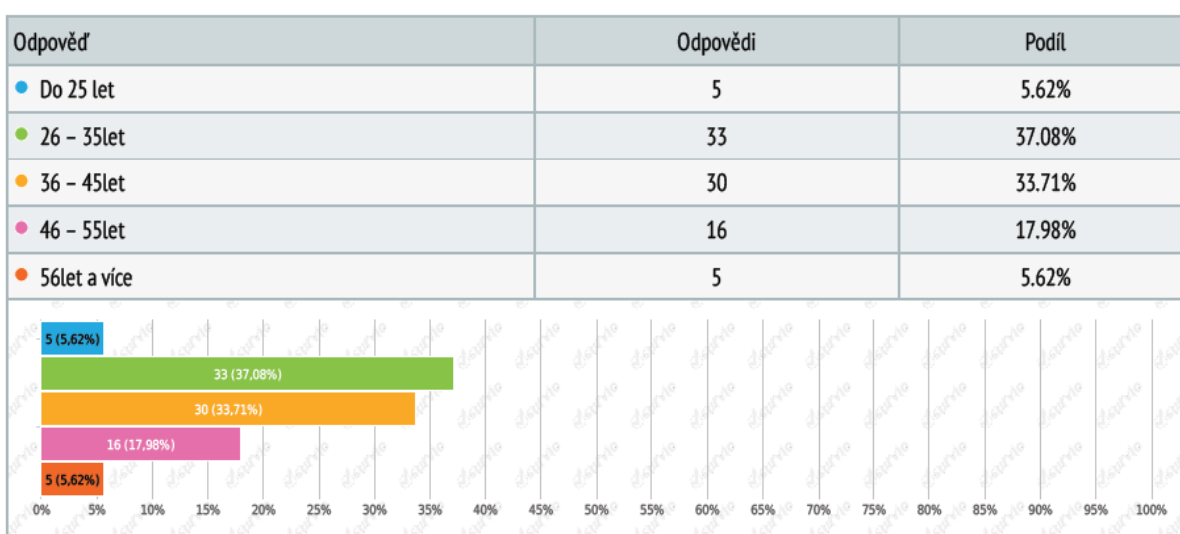
Vytvoření profilu respondenta

V první fázi vyhodnocování šetření jsem se věnoval vytvoření profilu respondenta, tedy popisu základních charakteristik jedince, jež dotazník vyplňoval. Informace potřebné pro tvorbu profilu mi poskytly první čtyři otázky dotazníkového šetření.

První otázka se zaměřovala na zastoupení dotazovaných z jednotlivých věkových skupin.

Jaký je váš věk?

Výběr z možností, zodpovězeno 89x, nezodpovězeno 0x

Graf č. 1 - Věková kategorie dotazovaného

Z grafu výše je patrné, že mezi odpovídajícími jsou nejvíce zastoupeny věkové skupiny odsouzených mezi 25-36 lety a 36-45 lety. Tedy skupiny odsouzených středního věku.

Dle statistických dat Vězeňské služby je v ČR nejvíce odsouzených mezi 30-50 lety, takže zkoumaný vzorek můžeme pro účely mého šetření považovat za reprezentativní.

Věkové složení odsouzených (stav k 31. 12.)

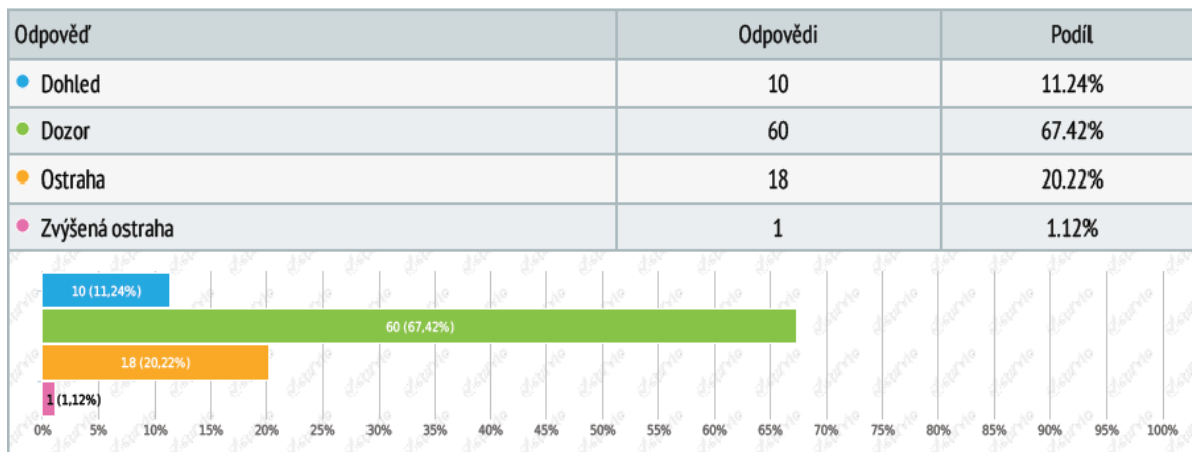
Věk	Muži	Ženy	Celkem
do 16let	1	0	1
16-17let	13	2	15
17-18let	33	2	35
18-21let	554	27	581
21-25let	2134	136	2270
25-30let	3457	219	3676
30-40let	6821	472	7293
40-50let	4170	298	4468
50-60let	1551	113	1664
60-70let	366	29	395
nad 70let	29	2	31
Celkem	19129	1300	20429

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby za rok 2012

Dle typu věznice, ve kterém si dotazovaní trest odpykávají, jsou nejpočetněji zastoupenou skupinou odsouzení ve věznici s dozorem.

V jakém typu věznice se nacházíte?

Výběr z možností, zodpovězeno 89x, nezodpovězeno 0x

Graf č. 2 - Typ věznice

I touto charakteristikou zkoumaný vzorek nabývá na reprezentativnosti. Vazba s dozorem se vyznačuje délkou trestu odnětí svobody do dvou let. Při zaměření se na čísla níže, je možné vysledovat, že na základě porovnání několika posledních let, odsouzení na dobu ¾ roku až dvou let tvoří nejpočetnější skupinu mezi odsouzenými ve vězeních na území ČR.

Počet odsouzených podle délky uloženého trestu (stav k 31. 12.)

Délka uloženého trestu	2010			2011			2012		
	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem
Do 3 měsíců	326	25	351	293	26	319	235	23	258
3 - 6 měsíců	1714	167	1881	1544	149	1693	1253	138	1391
6 - 9 měsíců	1548	125	1673	1474	147	1621	1383	140	1523
9 - 12 měsíců	2938	211	3149	3073	236	3309	2911	231	3142
1 - 2 roky	4080	199	4279	4727	286	5013	4955	298	5253
2 - 3 roky	2348	132	2480	2568	169	2737	2706	157	2863
3 - 5 let	1959	97	2056	2125	111	2236	2288	123	2411
5 - 7 let	1008	49	1057	1044	49	1093	1066	57	1123
7 - 10 let	1187	59	1246	1163	60	1223	1135	62	1197
10 - 15 let	959	55	1014	936	62	998	886	58	944
Nad 15 let	218	8	226	249	10	259	270	10	280
Doživotí	35	2	37	38	2	40	41	3	44
Celkem	18320	1129	19449	19234	1307	20541	19129	1300	20429

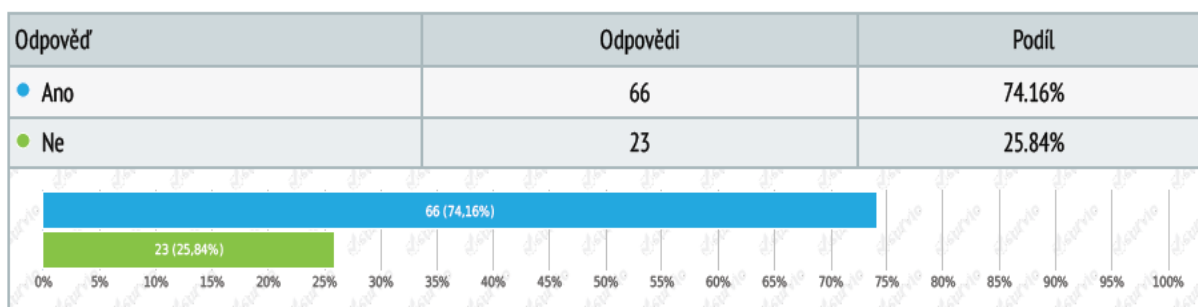
Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby za rok 2012

Zamyslíme-li se hlouběji nad primární funkcí programů zacházení, jíž je schopnost navrácení odsouzených do původního života, právě na tyto trestané jsou s největší pravděpodobností programy cíleny. Jelikož jsou typu věznic s dozorem drženy osoby prvotrestané, systém si klade největší naděje na jejich možnou nápravu.

Charakteristikou určitým způsobem odrážející typ věznice, ve kterých se odsouzení nacházejí, je pracovní zařazení dotazovaných. Věznice s dozorem, v níž si trest odpykává téměř 68% dotazovaných, se vyznačuje možností pracovat jak v prostorách věznice, tak na střežených pracovištích mimo tyto objekty. Odsouzení mohou být v rámci svého pracovního zařazení dokonce finančně ohodnoceni.

Jste ve věznici pracovní zařazení?

Výběr z možností, zodpovězeno 89x, nezodpovězeno 0x

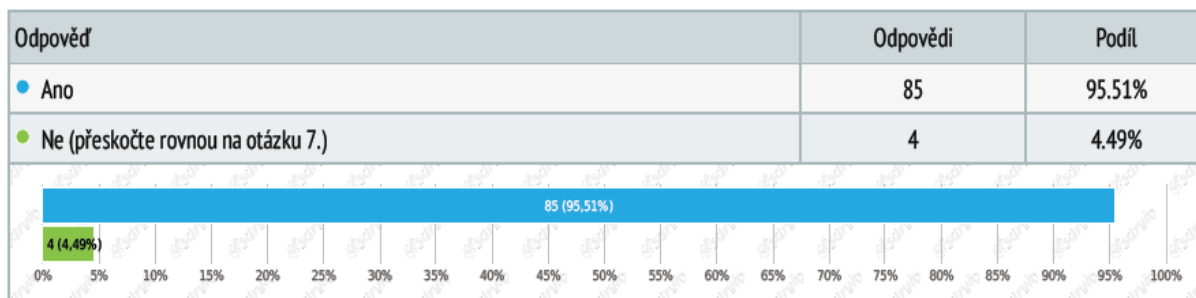

Graf č. 3 - Pracovní zařazení odsouzeného

Jak se patrné z grafu níže, poskytovaných programů zacházení se účastní 95,5% dotázaných. Tato skutečnost není nijak překvapivá. V rámci programů nejsou odsouzeným nabízeny pouze pracovní a vzdělávací aktivity, ale taktéž aktivity zájmového charakteru. Je tedy přirozené sledovat nárůst v podílu účastnících se oproti počtu osob pracujících.

Účastníte se některého programu zacházení poskytovaného Vaší věznicí?

Výběr z možností, zodpovězeno 89x, nezodpovězeno 0x

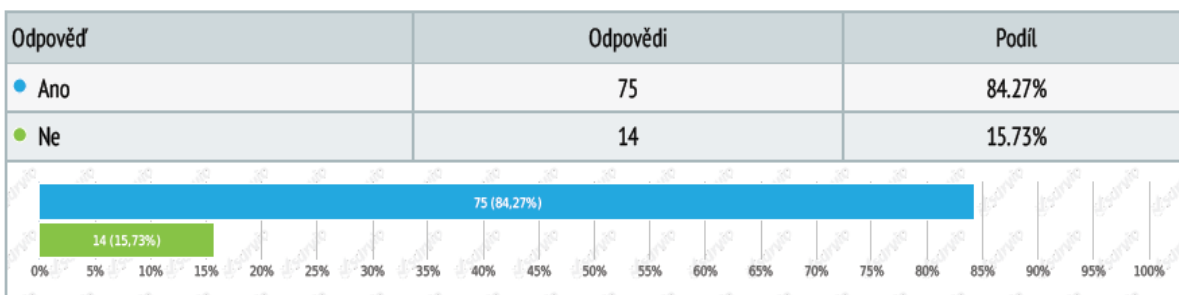
Graf č. 4 - Účast odsouzených v programech zacházení

Hodnocení programů zacházení z pohledu odsouzených

Z odpovědí odsouzených lze vyčíst velkou míru informovanosti o nabízených programech.

Myslíte si, že jste o nabídce poskytovaných aktivit dostatečně informován?

Výběr z možností, zodpovězeno 89x, nezodpovězeno 0x

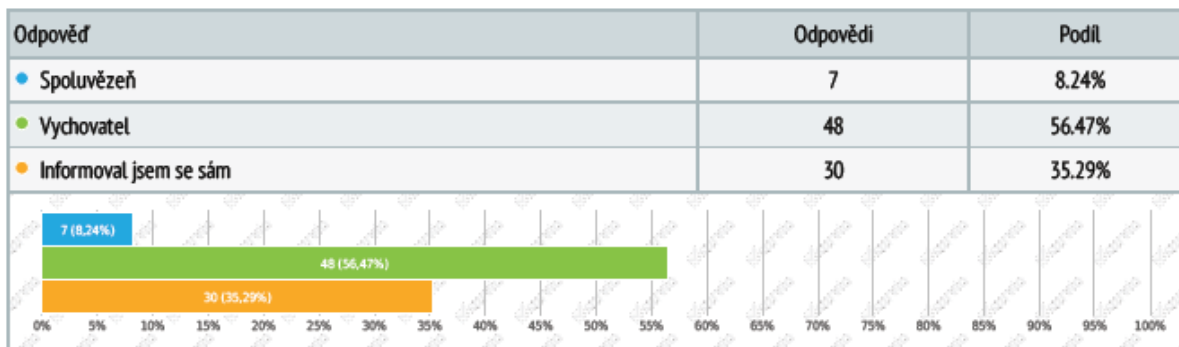

Graf č. 5 - Informovanost o poskytovaných aktivitách programu

Tento fakt podkládá i skutečnost, že většina odsouzených se o možnostech využití programů dozvěděla od vězeňských vychovatelů.

Kdo Vám účast v rámci programu doporučil?

Výběr z možností, zodpovězeno 85x, nezodpovězeno 4x

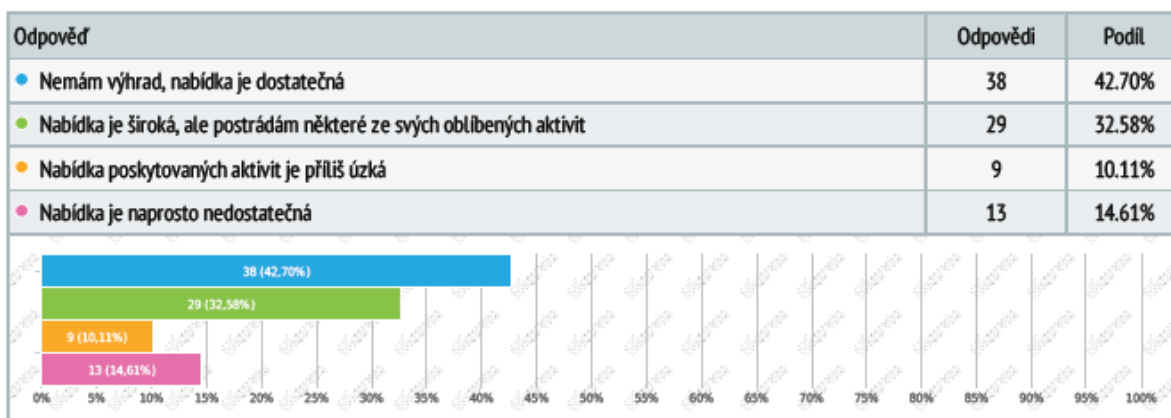

Graf č. 6 - Zdroj informací o existenci programu zacházení

Ačkoliv se programů zacházení z 89 odpovídajících účastní pouze 85 odsouzených, rozhodl jsem se je nevyřadit z dalšího vyhodnocování. Z hlediska jejich odpovědí ohledně vztahu k programu, či názoru na kvalitu nabídky není důvod k jejich vyřazení z šetření. Naopak nám tyto odpovědi mohou poskytnout bližší informace k tomu, proč se rozhodli tyto programy nevyužívat.

Do jaké míry jste spokojený s nabídkou volnočasových aktivit poskytovaných Vám v rámci programu?

Výběr z možností, zodpovězeno 89x, nezodpovězeno 0x

Graf č. 7 - Spokojenost odsouzených s nabídkou programu

Celých 75% z dotazovaných je s nabídkou poskytovaných aktivit v rámci programů zacházení spokojena. Větší podíl tvoří účastníci programu, jež nemají k nabídce žádných výhrad. O něco menší část, avšak stále 33% dotazovaných je s nabídkou spokojena, avšak

v ní postrádají svoji oblíbenou aktivitu.

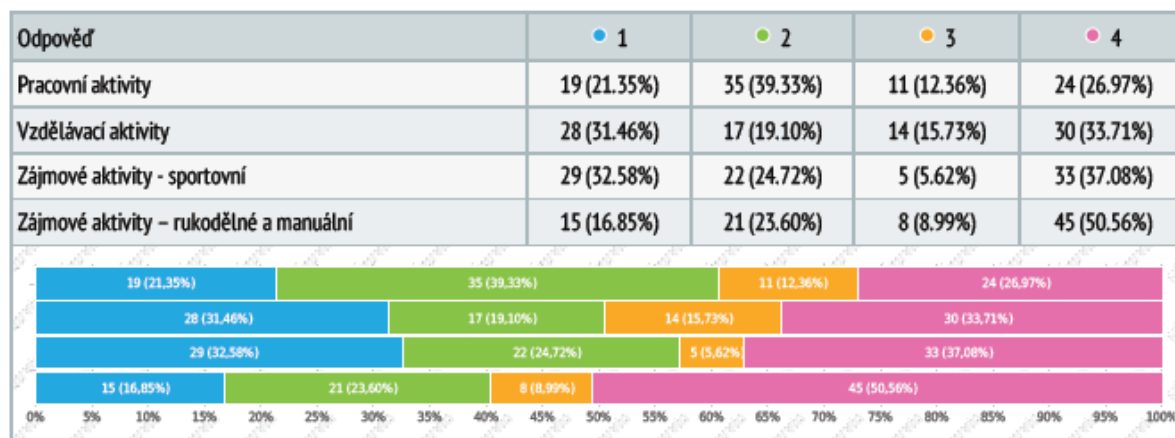
Mezi nejčastěji zmiňovanými aktivitami, jež jsou v rámci programu postrádány, byly:

- Práce s počítačem
- Keramika
- Plavání
- Hudební kroužek
- Cyklistika

Mezi návrhy, o které činnosti by měla být nabídka obohacena, se vyskytlo však například i rybaření či přírodopisný kroužek. V mnohých návrzích bylo znát, že odsouzení si nabídku programů zaměňují s nabídkou zájmových kroužků a zábavy pro volný čas, jež jim věznice na své náklady poskytuje, což je znát i z následujícího grafu.

Číslicemi 1-4 ohodnoťte zajímavost oblasti aktivit (1 zajímá mě nejvíce – 4 zajímá mě nejméně)

Matice, více možných, zodpovězeno 89x, nezodpovězeno 0x

Graf č. 8 - Zajímavost oblastí aktivit programu

Největšího zájmu se mezi dotazovanými těší zájmové aktivity sportovní. Za nejméně zajímavé většina dotazovaných považuje aktivity rukodělné a manuální. Pracovní aktivity v hodnocení odsouzených získaly druhé místo a vzdělávací skončily na místě předposledním.

V rámci programu se dotazovaní účastní především následujících aktivit:

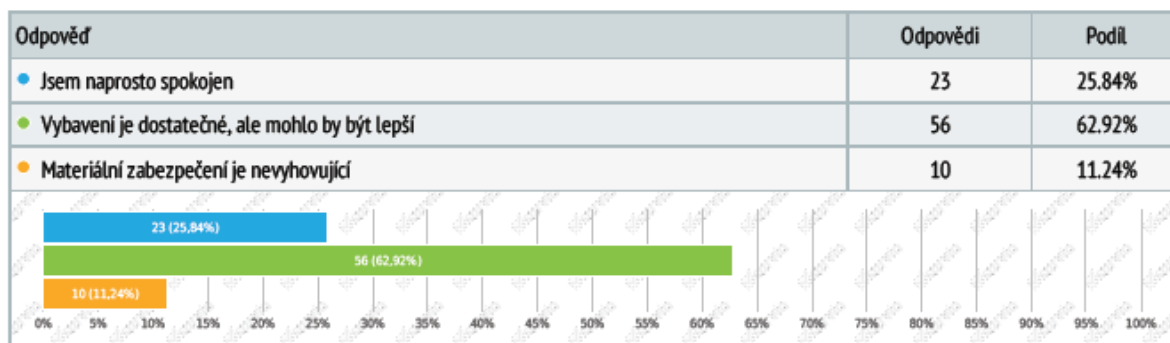
- Sportovní aktivity a posilovna
- Videoklub
- Studium cizích jazyků
- Čtenářský kroužek
- Výtvarná činnost
- Divadelní kroužek
- Pěstitelský kroužek

Pro poskytnutí co nejpřesnějšího přehledu o poskytovaných programech zacházení jsem odsouzeným položil i otázku týkající se jejich materiálního zabezpečení. Na jaké úrovni jsou zařízené učebny, jaká je vybavenost knihovny a jak jsou zařízeny prostory určené ke cvičení.

Dle získaných odpovědí je pouhá ¼ dotazovaných s materiálním vybavením naprosto spokojená. Zatímco téměř 63% procent vidí prostor pro zlepšení.

Zhodnoťte Vaši spokojenost a materiálním zabezpečením aktivit (vybavení posilovny, vybavenost knihovny, zařízení učeben)

Výběr z možností, zodpovězeno 89x, nezodpovězeno 0x

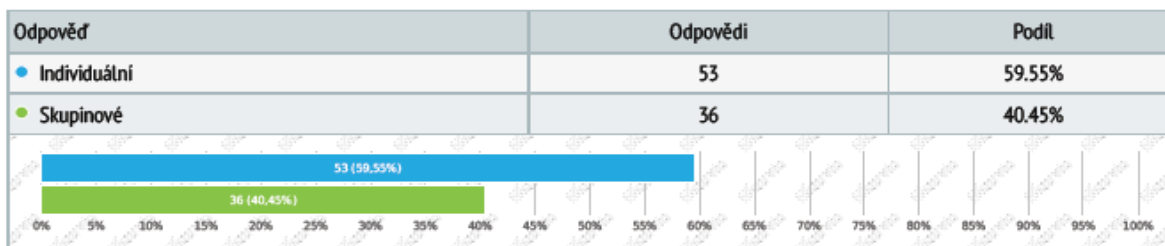

Graf č. 9 - Spokojenost s materiálním zabezpečením programu

Z globálního hlediska jsou odsouzenými preferovány aktivity individuálního charakteru před aktivitami skupinovými.

Preferuji aktivity

Výběr z možností, zodpovězeno 89x, nezodpovězeno 0x

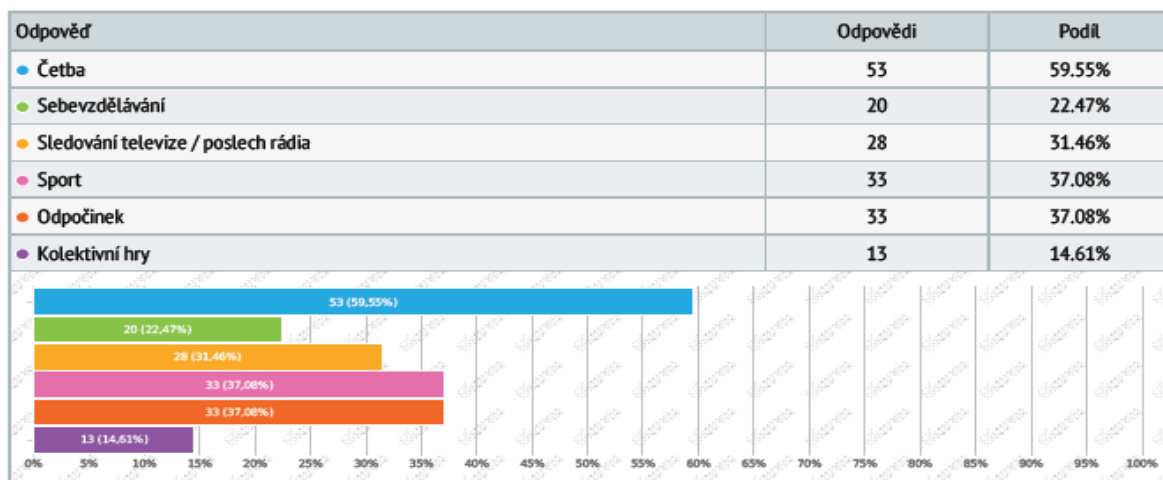

Graf č. 10 - Preference individuálních/skupinových aktivit

Preferenci individuálních aktivit je možné sledovat i v aktivitách, jimž se dotazovaní věnují ve svém volném čase. Mezi nejoblíbenější volnočasové aktivity odsouzených tak patří především četba, sportovní aktivity, odpočinek a sledování televize či poslech rádia.

Jak nejčastěji trávíte čas mimo aktivity v rámci programu

Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 89x, nezodpovězeno 0x

Graf č. 11 - Aktivity odsouzených mimo rámec programu

Nejdůležitější otázkou výzkumu, a to otázkou věnující se osobnímu názoru odsouzených na programy zacházení, jež jsou jim nabízeny, jsem zařadil do závěru dotazníku. Udělal jsem to záměrně, aby si odpovídající při zodpovídání otázek předchozích ohledně své spokojenosti ucelili vlastní názor. Jak je patrné z grafu, více než 52% procent dotazovaných využívá programů zacházení, především za účelem naplnění volného času. Jako užitečné do života po výkonu trestu je považuje necelých 32%. Jako zcela bezvýznamné je hodnotí 16% dotázaných.

Váš osobní názor na programy zacházení:

Výběr z možností, zodpovězeno 89x, nezodpovězeno 0x

Graf č. 12 - Názor odsouzených na funkci programů zacházení

ZÁVĚR

Závěrem své diplomové práce bych chtěl shrnout poznatky a zjištění, jež mi aktivita při jejím zpracování přinesla. Věřím, že teoretická část poskytla dostatečnou základnu informací, jež čtenář využije pro bližší uchopení zpracovávaného tématu. Jelikož současný systém vězeňství navazuje na dlouholetý vývoj systémů a minulých přístupů rozhodl jsem se jako první kapitolu zařadit Historický vývoj vězeňství na našem území. Tato kapitola chronologicky uspořádává nejen důležité události a zákony, jež daly základ současné podobě legislativy, ale popisuje také různé typy vězení, charakteristické pro jednotlivé historické etapy. Kromě zpracování odborné literatury v popisných částech práce, jsem se snažil využít i svých zkušeností z praxe (a to zejména v kapitolách 2 - Vězeňská služba České republiky a 4 – Programy zacházení s odsouzenými), kterou jsem převážně získal jako zaměstnanec Vězeňské služby ČR ve Vazební věznici a ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno.

Praktická část práce je postavena na dotazníkovém šetření. Na jeho základě se mi podařilo naplnit cíl práce a získat odpověď na otázku, zda jsou programy zacházení pro odsouzené pouze výplní volného času ve výkonu trestu, nebo je jejich přínos shledávám i v možnosti lepšího uplatnění po svém návratu do společnosti. Hypotéza o rozdílném chápání funkce programů mezi jejími poskytovateli a příjemci byla výzkumem bohužel potvrzena. Jak již bylo v průběhu šetření znát z otázek soustředujících se na typ využívaných aktivit programů, většina odsouzených vnímá své zapojení do programu výhradně jako náplň volného času. V upřednostňovaných aktivitách programu převládají sportovní aktivity a aktivity zájmového charakteru. I když by se dalo říci, že aktivity vzdělávací jsou z hlediska resocializace odsouzených stěžejní, přílišného zájmu se mezi těmi kdo by je měli využívat, netěší. Kladným zjištěním je ovšem účast $\frac{3}{4}$ dotázaných v rámci pracovního zařazení. Funkce programů zacházení se sice v současné době vzdaluje od jejich původního účelu, ale přesto mají v rámci práce s odsouzenými důležitý význam. Slovy francouzského pedagoga Pierre de Coubertina: „Kdo si hraje, nezlobí“ a právě toto tvrzení odhaluje současnou funkci programů. Mozková aktivita odsouzených se tak soustředí do zájmové oblasti trestaných a nikoliv na přemýšlení o možném útěku či vyvolávání konfliktů se spoluvězni popřípadě příslušníky Vězeňské služby. V tomto duchu se nese celý princip moderního evropského vězeňství. Je to značný pokrok, který oceňují především odsouzení. Ti, kteří již byli ve výkonu trestu před rokem 1989 a zároveň si trest

odpykávají i v současnosti, oceňují humanizaci vězeňství v porovnání s dobou minulou. Otázkou, jež by vydala na zkoumání v rámci několika dalších pojednání ovšem zůstává, zda je tomu tak správně. Přece jen vazba a odnětí svobody jsou prostředky sankce, jež mají sloužit k potrestání osob odsouzených za porušení platných zákonů. Není tedy současný příklon k humanizaci přílišný? Vybavení věznic zahrnující vybavení místností LCD televizory, požadavky na druhou večeři v rámci stravování, volná místa pro přijetí odsouzeného do studia na univerzitě během výkonu trestu, moderní videohry či stolní fotbal na kulturních místnostech, to jen stručný výpis výhod, jež odsouzení během výkonu svého trestu mohou využívat. A to vše za peníze daňových poplatníků.

V rámci svých doporučení bych tedy navrhol následující: Ačkoliv programy zacházení považují za důležité a jejich význam v rámci zachování méně konfliktního prostředí v rámci věznice nelze zpochybnit, internější základ pro resocializaci jedince a jeho zařazení zpátky do společnosti pokládají pracovní zařazení. V jejich rámci trestaný nepřichází o základní návyky, jež jsou v životě běžného občana povinností – jako pravidelně vstávat do práce a provádět pracovní aktivitu a zároveň si uvědomovat, že poskytované výhody (kupříkladu finanční ohodnocení) jsou odměnou za snahu a nejsou samozřejmostí. V tomto přístupu vidím i zásadní význam programů zacházení s odsouzenými pro sociální pedagogiku. Zejména je to v aktivní práci s vězněnými osobami a všestranně kladném působení ze strany odborných pracovníků na tyto osoby. Oblast zájmu (ať už z hlediska pozornosti či proudění financí) Ministerstva vnitra, vedení věznic a Vězeňské služby ČR bych tedy směřoval spíše k omezování zájmových aktivit odsouzeným v rámci programů zacházení na úkor rozšíření možností jejich pracovního zařazení.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAJCURA, Lubomír, ed. *Evropská vězeňská pravidla: doporučení REC(2006) Výboru ministrů členským státům Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům*, Praha:Vězeňská služba České republiky, 2006, 35 s.

BAJCURA, Lubomír. *Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. 1. Vydání, Praha: Grada, 1999. 158 s. ISBN 80-7169-555-6.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciální prevence, její možnosti a limity*. Plzeň:vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava, SEDLÁČEK, Vojtěch, *Základy penologie pro policisty*. 1. vydání, Praha, Policejní akademie, 2002, 148 s. ISBN 80-7251-104-1.

FRANCEK, Jindřich a WOHLISCHLAGER, Leopold. *Zločin a trest v českých dějinách*. 3. vydání Praha: Rybka Publishers, 2002, ISBN 80-86182-68-1.

HARTL, Pavel., HARTLOVÁ, Helena *Psychologický slovník*. 1. Vydání. Praha, nakladatelství Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.

JŮZL, Miloslav, *Penitenciaristika a penologie*. IMS - Brno, 2012, 150 s. ISBN 978-80-87182-24-6.

JŮZL, Miloslav, *Penitenciaristika a penologie II.(Dějiny penitenciaristiky jako vědy žaláření)* IMS - Brno, 2013, 110 s. ISBN 978-80-87182-34-5.

MEZNÍK, Jiří., KALIVODOVÁ, Věra., KUČHTA, Josef. *Základy penologie*1. vydání Brno Masarykova univerzita 1995. 75 s. ISBN 80-210-1248-X.

NETÍK, Karel., NETÍKOVÁ, Daria., HÁJEK, Stanislav., *Psychologie v právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 1997. 140s. ISBN 80-7179-177-6.

POPELKA, Jiří. *Penologie*. Díl první. 1. Vydavatelství Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 95 s. Monografie, ISBN 978-80-244-2932-8.

PAUKERTOVÁ, Jana., SOCHŮREK, Jan *Penitenciární psychologie*. Stráž pod Ralskem: IVVS, 2002.

PRŮCHA, Jan, et al. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál 1995. ISBN 80-7178-029-4.

RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I*. nakladatelství: Gaudeamus. Univerzita Hradec Králové, 2013, 125 s. ISBN 978-80-7435-264-5.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie I*. Technická univerzita v Liberci, Fakulta pedagogická, 2007, ISBN 978-80-7372-203-6.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie II*. Technická univerzita v Liberci, Fakulta pedagogická, 2007, ISBN 978-80-7373-204-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. Vydání. Praha, nakladatelství: Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-7178-802-3.

Zákony

Zákon České národní rady č.555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ze dne 17. listopadu 1992.

Zákon č.129/2008 Sb. o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č.169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. *Portál veřejné správy*

Zákon č.293/1993 Sb. o výkonu vazby

vyhláška Ministerstva spravedlnosti č 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění novel.

Odborné publikace

časopis České vězeňství 3/2013, čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci

časopis České vězeňství 4/2008, čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci

časopis České vězeňství 2/2008, čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci

časopis České vězeňství 3/2007

Vnitřní řád věznice pro odsouzené zařazené k výkonu trestu do věznic s dozorem, ostrahou

Vnitřní řád pro obviněné vazební věznice a ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno

Internetové zdroje

Vězeňská služba České republiky: Akademie VS ČR. [online]. [cit. 2014-03-19]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/ivvs-straz-pod-ralskem-99/o-nas-1640/zakladni-informace-148/>

Vězeňská služba České republiky: Vazební věznice Brno. [online]. [cit. 2014-03-19]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-brno-20/o-nas-1567/zakladni-informace-21/>

Vězeňská služba České republiky: Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky. [online]. [cit. 2014-03-19]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistik%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Ro%C4%8Denka%202012.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

VS – vězeňská služba

ČR – Česká republika

VSČR – Vězeňská služba České republiky

MON – možný objekt násilí

NMU – nízká mentální úroveň

STH – snížená tělesná hmotnost

DROP IN – organizace pomáhající drogově závislým

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 - Věková kategorie dotazovaného.....	45
Graf č. 2 - Typ věznice.....	46
Graf č. 3 - Pracovní zařazení odsouzeného.....	47
Graf č. 4 - Účast odsouzených v programech zacházení	48
Graf č. 5 - Informovanost o poskytovaných aktivitách programu	48
Graf č. 6 - Zdroj informací o existenci programu zacházení	49
Graf č. 7 - Spokojenost odsouzených s nabídkou programu	49
Graf č. 8 - Zajímavost oblastí aktivit programu.....	50
Graf č. 9 - Spokojenost s materiálním zabezpečením programu	51
Graf č. 10 - Preference individuálních/skupinových aktivit	52
Graf č. 11 - Aktivity odsouzených mimo rámec programu.....	52
Graf č. 12 - Názor odsouzených na funkci programů zacházení	53

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 ŽÁDOST O PROVEDENÍ DOTAZNÍKOVÉHO PRŮZKUMU	62
Příloha č. 2 DOTAZNÍK - PROGRAMY ZACHÁZENÍ	63

Příloha č. 1 ŽÁDOST O PROVEDENÍ DOTAZNÍKOVÉHO PRŮZKUMU

Vazební věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno
plk. Mgr. Milan Brendl
Jihlavská 12
625 99 Brno

V Brně dne: 14. 2. 2014

Věc: Žádost o provedení dotazníkového průzkumu

Vážený pane řediteli,

dovolte mi touto cestou požádat Vás o povolení provedení dotazníkového průzkumu u odsouzených, v rámci zpracování mé diplomové práce „Evaluace programů zacházení s odsouzenými“, vedenou Doc. PhDr. Miloslavem Jůzlem.
Dotazník odsouzeným bude distribuován za pomoci vychovatelů.

Za kladné vyřízení předem děkuji

S pozdravem
nstrm. Bc. Martin Müller (sl.č.26640)
Mácova 36
621 00 Brno

DOPORUČUJI - NEDOPORUČUJI

DOPORUČUJI - NEDOPORUČUJI

SCHVALUJI - NESCHVALUJI

SOUHLASÍM - NESOUHLASÍM

Komisař
mjr. Mgr. František Melichar
Zástupce vedoucího OVS
Vrchní komisař
mjr. Mgr. Vladan Havránek
VOVS

Vrchní komisař
mjr. Ing. Milan Starý, Dis
VOVVaT

Rada
plk. Mgr. Dušan Gáč
Zástupce ředitele VVaÚpVZD

Vrchní rada
plk. Mgr. Milan Brendl
Ředitel VVaÚpVZD

Příloha č. 2 DOTAZNÍK - PROGRAMY ZACHÁZENÍ

Vážený respondente

Cílem tohoto dotazníkového šetření je zmapovat oblast Vám poskytovaných volnočasových programů v rámci věznice. Zodpovězení těchto otázek Vám zabere maximálně deset minut a jeho výsledky nás informují o Vaší spokojenosti s vámi užívanými programy a poskytnou nám informace o míře naplnění Vašich potřeb v této oblasti. Toto šetření je zcela anonymní.

Dotazník obsahuje tři typy otázek. Otázky uzavřené, ve kterých prosím zvolte pouze jednu z uvedených možností a to zakřížkováním. V otázkách otevřených Vás prosím maximálně o několikáslovnou odpověď. U jednotlivých otázek obsahujících hodnotící škálu prosím dbejte instrukcí pod každou otázkou.

Předem děkuji za Váš čas.

1. Jaký je váš věk?

- Do 25let
- 26 – 35let
- 36 – 45let
- 46 – 55let
- 56let a více

2. V jakém typu věznice se nacházíte?

- Dohled
- Dozor
- Ostraha
- Zvýšená ostraha

3. Jste ve věznici pracovně zařazen?

- Ano
- Ne

4. Jakému typu volnočasových aktivit jste se před nástupem trestu věnoval nejvíce (zvolte prosím jen jednu možnost)?

- Sportovní a pohybové aktivity
- Kultura (divadlo, literatura, historie, hudba)
- Rukodělné a manuální aktivity (keramika, modelářství, kutilství)
- Informační technologie
- Cizí jazyky
- Jiné (vypište):

5. Účastníte se některého programu zacházení poskytovaného Vaší věznicí?

- Ano
- Ne (přeskočte rovnou na otázku 7.)

6. Kdo Vám účast v rámci programu doporučil?

- Spoluvězeň
- Vychovatel
- Informoval jsem se sám

7. Do jaké míry jste spokojený s nabídkou volnočasových aktivit poskytovaných Vám v rámci programu?

- Nemám výhrad, nabídka je dostatečná
- Nabídka je široká, ale postrádám některé ze svých oblíbených aktivit
- Nabídka poskytovaných aktivit je příliš úzká
- Nabídka je naprosto nedostatečná

8. Jaké aktivity se v současné době v rámci programu účastníte (zvolte pouze jednu, které věnujete nejvíce času)?

9. Jakou aktivitu v nabídce programu postrádáte?

10. Číslicemi 1-4 ohodnoťte zajímavost oblasti aktivit (1 zajímá mě nejvíce – 4 zajímá mě nejméně)

- Pracovní aktivity
- Vzdělávací aktivity
- Zájmové aktivity – sportovní
- Zájmové aktivity – rukodělné a manuální

11. Preferuji aktivity:

- Individuální
- Skupinové

12. Myslíte si, že jste o nabídce poskytovaných aktivit dostatečně informován?

- Ano
- Ne

13. Zhodnoťte Vaši spokojenost a materiálním zabezpečením aktivit (vybavení posilovny, vybavenost knihovny, zařízení učeben)

- Jsem naprosto spokojen
- Vybavení je dostatečné, ale mohlo by být lepší
- Materiální zabezpečení je nevyhovující

14. Jak nejčastěji trávíte čas mimo aktivity v rámci programu:

- Četba
- Sebevzdělávání
- Sledování televize / poslech rádia
- Sport

Odpočinek

Kolektivní hry

15. Váš osobní názor na programy zacházení:

Mají pro mě význam, protože mi naplní volný čas ve výkonu trestu.

Jsou pro mě užitečné do života po výkonu trestu odnětí svobody.

Nepovažuji je za nijak výhodné